

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Vybrané aktivizující metody jako prevence
agresivity mládeže**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
doc. Dr. Stanislav Balík, PhD.

Vypracovala:
Bc. Renata Krutská

Brno 2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Vybrané aktivizující metody jako prevence agresivity mládeže“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je v práci uveden.

Kolín 13.11.2008

.....
Bc. Renata Krutská

Poděkování

Děkuji panu doc. Dr. Stanislavu Balíkovi, PhD. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěla poděkovat svému manželovi Josefovi a svým dcerám Karolíně a Markétě za podporu a pomoc, kterou mi poskytli během mého studia a při zpracování této diplomové práce.

Bc. Renata Krutská

OBSAH

Úvod	3
1 Agresivita	5
1.1 Pojem agresivita	5
1.2 Projevy agresivity u dětí	8
1.3 Šíření agresivity na školách	10
1.4 Pojem šikana a projevy šikany	14
1.5 Pojetí osobnosti agresora a oběti	18
1.6 Dílčí závěr	22
2 Prevence sociálně patologických jevů	24
2.1 Vymezení pojmu prevence	24
2.2 Členění prevence sociálně patologických jevů	25
2.3 Primární prevence	26
2.4 Preventivní činnost městských policí	29
2.5 Dílčí závěr	31
3 Agresivita dětí na kolínských školách	32
3.1 Upevňování autority učitele strážníkem	32
3.2 Šetření na ZŠ zaměřené na šikanu	34
3.3 Šikana na ZŠ v Kolíně za poslední rok	35
3.4 Příčiny šikany z pohledu dětí	42
3.5 Dílčí závěr	44
4 Některé aktivizující metody jako prevence agresivity	45
4.1 Aktivizující výukové metody	45
4.2 Metoda aktivního sociálního učení	48
4.3 Společné úsilí při výchově s potenciálními agresory a oběťmi	51
4.4 Realizace sociálního učení v kolektivu	52
4.5 Preventivní přístupy z pohledu dětí	55
4.6 Dílčí závěr	57

Závěr	58
Resumé	60
Anotace	61
Klíčová slova	62
Annotation	61
Keywords	61
Literatura a prameny	62
Seznam příloh	65

J.J. Rousseau: „Výchova dětí je zaměstnání, kdy musíme umět ztrácet čas, abychom ho v budoucnu ušetřili.“

Úvod

Každý z nás jistě zaregistroval nárůst agresivity - zřejmě je to také způsobeno tím, že média informují širokou veřejnost o násilí a agresivitě jak mezi dospělými, tak i mezi dětmi. V posledních letech slycháváme stále častěji slova jako agresivita na silnicích, lyžařských sjezdovkách nebo agresivita ve sportu, není výjimkou ani agresivita mezi lidmi na ulicích nebo na dětských hřištích. Vedle rostoucí agresivity a brutality dětí i mladistvích vzrůstá také počet deliktů spáchaných nezletilými jedinci, ale také narůstá počet jedinců závislých na alkoholu a drogách. Zdá se, že klesá úcta k mravním hodnotám a na druhou stranu se stále více prosazuje agresivita v lidském jednání a konání.

Je zřejmé, že k agresivitě vůči druhým dochází i ve školách, kde se množí projevy násilí mezi žáky, jsou známy i případy agresivního chování dětí vůči učitelům. V dnešní době pod tlakem různých vlivů ztrácejí děti vlastní identitu, vzrůstá u nich psychická otupělost a snižuje se citlivost vůči druhým a často dochází k únikům od reality.

Domnívám se, že velmi výrazným krokem v potlačování jakéhokoli násilí je velká informovanost dětí. Neméně důležité je, v případě výskytu agresivního chování nebo šikany, takovéto počínání co nejdříve a efektivně řešit a zejména zabránit v jejím pokračování. Významnou součástí je také včasné potrestání agresorů. Taková represe nárůst agresivity určitě nezastaví, proto je důležitá nejen primární prevence, ale zejména výchova.

Toto téma mě zajímá ze dvou důvodů: prvním je, že mám dvě školou povinné dcery a druhým důvodem byla práce u Městské policie v Kolíně, kde jsem působila jako tisková mluvčí a současně jsem se zabývala prevencí kriminality dětí a mládeže.

V Kolíně máme celkem osm základních škol, které jsem pravidelně navštěvovala s nabídkou besed na různá témata, týkající se zejména práce městské policie a prevence negativních jevů mládeže. Svou diplomovou práci na téma „Vybrané aktivizující metody jako prevence agresivity mládeže“, navazuji na svou bakalářskou práci, kde jsem se zabývala prevencí šikany. Musím přiznat, že mě k tématu agresivního chování a šikany mezi dětmi přivedly výsledky celonárodního výzkumu, ze kterého vyplynulo, že téměř každé druhé dítě je šikanováno. Tento závěr šetření mě velmi překvapil. Nemohla jsem uvěřit, že by si děti byly schopny takto ubližovat. Proto jsem se pokusila zmapovat situaci na všech základních školách v Kolíně - výsledky šetření

ukázaly, že počet šikanovaných dětí je sice nižší, ale srovnatelný s výzkumem prováděným v celé ČR. Proto se ve své diplomové práci zaměřuji na agresivní chování mezi dětmi za poslední rok a zjištěné výsledky se pokusím porovnat. Domnívám se, že žáci uváděli i odpovědi, které se mohly týkat starších událostí, nebo správně nepochopili, za jakých okolností se dá hovořit o šikaně a také si myslím, že zjišťování výskytu šikany za uplynulý rok je objektivnější.

Další zajímavou otázkou pro mne je, jak se na tuto situaci dívají ti, kterých se to nejvíce dotýká. Zajímá mě názor žáků na příčiny šikany a jakým způsobem by se jí dalo zabránit nebo jak by se dala omezit. Dále se ve své práci zaměřím na metodu aktivního sociálního učení, o které se domnívám, že je efektivní metodou učení. Tato metoda vede k tomu, aby se děti společně pokusily najít nejlepší řešení případů šikany, které se skutečně staly. Tímto způsobem se žáci aktivně zapojují do problému, což by je mělo přinutit k tomu, aby se nad problémem zamysleli a zároveň se jeden od druhého učí, jak si v takové situaci poradit. Cílem tohoto učení je najít společným úsilím neoptimálnější řešení.

1 Agresivita

1.1 Pojem agresivita

Pojem **agresivita** pochází z latinského slova *aggredi* = přiblížit, přistoupit, útočit, dosáhnout něčeho prostřednictvím násilí.

Přesně definovat agresi není snadné, protože zahrnuje širokou škálu činů, z tohoto důvodu jsem se rozhodla citovat několik autorů.

V pedagogickém slovníku se dočteme, že agresivita je:

agresivita – útočnost.

- tendence projevovat nepřátelství, ať už slovně nebo útočným činem
- tendence prosazovat sám sebe, své zájmy a cíle bezohledně, nemilosrdně až brutálně
- tendence ovládnout sociální skupinu, získat takové postavení, které umožňuje vnucovat jí určité názory, rozhodovat o její činnosti a osudu jednotlivých členů (Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J., 1995, str. 17)

M. Nakonečný upozorňuje na potřebu rozlišovat dva druhy agrese:

1. „zlobná agrese“ jako reakce na frustraci
2. „instrumentální agrese“ jako naučená sociální technika

V zásadě pak existuje dvojí zaměření agrese:

- na jinou osobu, která je vnímána jako zdroj frustrace (heteroagrese)
- na sebe sama (autoagrese)

M. Nakonečný dále uvádí, že „člověk, stejně jako některé druhy zvířat, hledá při měštnání agresivního pudu jeho odreagování, což snižuje práh pro vyvolání agrese vnějšími podněty a objevuje se spontánní agresivní chování, projevující se vyhledáváním příležitostí k útokům na druhé, ale také zvýšenou vztahovačností, zejména úkornou, a předrážděností." (Nakonečný, M., 1997, str. 11)

Buss zdůrazňuje potřebu klást otázku „čím je agresivní chování zpevnováno a co jsou jeho určité důsledky. Zpevňujícím činitelem je však interní, nikoli externí důsledek agrese ... Tím může být např. příjemný pocit síly, vítězství, nadřazenosti. (Nakonečný, M., 1997, str. 9)

Tyto příjemné pocity je třeba hledat u agresorů v motivaci jejich jednání při šikanování oběti.

Podle A. S. Rebera „jde u agrese o činy, které jsou motivovány:

- strachem nebo frustrací
- přáním vyvolat strach nebo útěk u druhých
- tendencí prosadit vlastní záměry nebo zájmy (Nakonečný, M. 1997, str. 9)

A. Storr (1968) - upozorňuje na to, že agresivitu a agresi není možné zavrhnout; agresivitou musí člověk často překonávat svou závislost, získávat pocit sebejistoty a vědomí, že je s to bojovat za svá práva. (Nakonečný, M., 1997, str. 11)

D. A. Hamburg (1971) uvádí, že existují následující **podněty pro agresi**:

- konkurence v obživě
- obrana mládeže
- boj o „rank“ mezi jedinci zhruba stejného „ranku“
- proniknutí cizince do skupiny
- utrpěná agrese je přenášena na níže postavené
- útočení na člena skupiny, který se nějak odlišuje
- loupení atraktivních předmětů (typické pro děti)

(Nakonečný, M., 1999, str. 122)

Člověk přichází na svět s určitými genetickými dispozicemi, které může v průběhu svého dalšího vývoje nechat vyhasnout, nebo je naopak vyvíjet. K rozvoji agresivní výbavy může přispět výchova rodičů i ostatních, kteří se na výchově jedince jakýmkoli způsobem podílí.

Každé dítě se během svého vývoje poměrně brzy setkává se sociálními konflikty, tím je také postupně uváděno do systému sociálních norem. Při řešení nebo vyrovnávání se s těmito konflikty má rozhodující slovo druh a způsob výchovy dítěte.

Lze předpokládat, že dítě vychovávané v agresivním prostředí, kde se křičí, kde se používají tělesné tresty, si zahrne tyto prvky agrese do svého chování. Stejně tak je celkem pravděpodobné, že dítě příliš liberálních rodičů si upevnění agresivní chování, pokud ho tito rodiče neomezují ani tehdy, když se pro uspokojení svých potřeb chová hrubě, krutě a necitlivě ke svému okolí a ubližují jiným dětem, zvířatům anebo ničí různé věci.

Ve výchově nejde o nějaké úplné potlačení dětského hněvu a zlosti, ale o to, aby se dítě naučilo přeorientovat se z antisociálního jednání na prosociální. Nesmíme však zapomenout, že dítě by se mělo také naučit ubránit své zásady a přesvědčení.

(Jedlička, R., Koř'a, J., 1998, str.70)

Machálková Irena 5.třída

Také Vágnerová chápe agresi (ve smyslu útoku) jako jeden z mechanismů psychické adaptace člověka na zátěžové situace. „Útok je aktivní obranou. Znamená obecnou tendenci nějakým způsobem s ohrožující a nepřijatelnou situací bojovat. Člověk může zaútočit přímo na předpokládaný zdroj ohrožení, anebo se zaměřit na náhradní objekt. ... S agresivním typem obrany souvisí i sklon ke zvýšené až nadměrné aktivitě, jež s aktuálním problémem nějak souvisí. Například osamělý

frustrovaný jedinec hledá usilovně až křečovitě nějaký vztah a zaměřuje k tomuto cíli veškerou energii, i když způsoby, které používá, potenciální partnery spíše odrazují.“ (Vágnerová, M., 1999, str. 37)

1.2 Projevy agresivity u dětí

Agresivita je součástí lidské přirozenosti. Hraje velkou úlohu ve vývoji dítěte. Úlohu stejně velkou jako láska. Vnitřní prudkost dodává dítěti energii a motivaci, jež jsou nezbytné k sebezpřekonávání. Podporuje úspěch, jestliže zůstane v mezích, které dítě kontroluje. Úkolem výchovy není tedy agresivitu zcela odstranit, ale usměrnit ji, aby bylo možné mobilizovat tuto energii pro dosažení pozitivních cílů jak pro sebe, tak pro ostatní. (Antier, E., 2004, str. 9) Proč jsou některé děti agresivnější než jiné? Temperament dítěte se utváří dědičností, prenatálním vývojem a vzájemným stykem s rodiči, vychovateli a učiteli. (Antier, E., 2004, str.10)

Velmi aktivní jsou již některá embrya. Je zřejmé, že ve skutečnosti předurčuje budoucnost dítěte již specifické, jak fyzické, tak emoční prostředí v matčině těle. Některé děti jsou velmi klidné, jiné jsou naopak velmi vzrušivé. Tyto děti projevují velmi odlišný temperament (což je jistě podmíněno geneticky).

V pediatrické praxi se stále jasněji ukazuje, že úzkosti promítané na dítě, které se má narodit, ovlivňují jeho budoucí temperament. Některým dětem už od narození činí potíže se zklidnit a být v pohodě. (Antier, E., 2004, str.12)

Prvním úkolem novorozence je ihned po přestřižení pupeční šňůry zakřičet. Začalo se dokonce přemýšlet o tom, jak zmírnit tuto tak brutální změnu při přechodu z mateřského vnitřního světa, vyhovující všem potřebám dítěte, do vnějšího světa. (Antier, E., 2004, str.14) Jakmile dítě zakřičí, musí se okamžitě přizpůsobit jiné prudké změně prostředí, tentokrát tělesné. Již na novorozeneckých oddělení jsou patrné rozdíly mezi miminky.

Americký pediatr T.Berry Brazelton ukázal, jak rozdílná je schopnost reagovat na stres už u novorozenců. Některé děti jsou nadměrně citlivé a zvýšeně reagují na všechny vnější podněty. Jejich zvýšená reaktivita je může vyčerpat natolik, že už nedokážou ovládat svůj křik. Seběmenší podnět na ně působí agresivně. (Antier, E., 2004, str.16)

Tím, že rodiče, zejména matka, reaguje na potřeby dítěte, si zajišťuje jeho spojenectví a snahu respektovat její vlastní požadavky. Svou pozorností tedy už od prvních chvil vede dítě k tomu, aby nebylo agresivní.

Období 3 - 9 měsíců je obdobím největší něhy, největší radosti ze života. Často se mu říká „fotografické období“, protože dítě se rádo směje na všechny kolem sebe. Toto období je velmi důležité, jestliže během něho je u dítěte podporováno objevování sebe a získávání důvěry v ostatní lidi, předejde se projevům agresivity. Dítě má především potřebu cítit se milováno. Obdiv rodičů jeho sebemenšího pokroku ho ochraňuje před úzkostí. (Antier, E., 2004, str.28)

V období 9 – 18 měsíců dítě začíná vstupovat do opozice vůči rodičům, které sebou přináší jeho první „ne“. Od té doby, co se dítě dokáže přemísťovat, ať se plazí, leze po čtyřech nebo pak za krátko začne chodit, rozšiřuje svůj okruh zkoumání a začíná přestupovat zákazy. Ne ze špatného úmyslu, ale prostě jen z touhy objevovat a experimentovat. A tak rodiče obvykle zcela spontánně změni postoj – po období, kdy povzbuzovali každý pokrok dítěte a prožívali ho s ním, postupně sami sebe překvapují tím, že čím dál častěji říkají : „Ne!“ (Antier, E., 2004, str.33) Zcela nutně zde vzniká konfrontace mezi dvěma sférami zájmů a přání dítěte a rodičů.

Věk dítěte od 18 měsíců do 3 let je obdobím, kdy rodiče bývají čím dál víc zmateni agresivitou dítěte. Dítě si totiž začíná uvědomovat své ego. Své myšlenky třídí dítě v tomto věku do dvou pojmových skupin – na ty, které se vztahují k „já“, a na ty, které se vztahují k „ne já“. Začíná tak rozlišovat mezi světem představ a skutečností. Ve druhém roce života dítě, které se chce identifikovat vůči svým rodičům, začíná s nimi bojovat. (Antier, E., 2004, str.36)

Ve věku 2 - 5 let dítěte se stává, že dítě má nekontrolované výbuchy hněvu, což je způsobeno tím, že limbická oblast mozku, která umožňuje kontrolovat nálady, je ještě nezralá, takže se dítě vzteká při sebemenší mrzutosti. Je zachváčeno hněvem a už ani neví, co ho vyprovokovalo.

Zejména záleží jak rodiče zvládnou projevy agresivity u svého potomka. Jestliže rodiče naslouchají potřebám dítěte, a v případě agresivní reakce na cokoli, ovládají umění odvést pozornost na nějaké jiné předměty zájmu, povede se jim agresivitu u dětí mírnit. V prostředí, v němž panují vztahy zajišťující dítěti pocit bezpečí, se jeho agresivní a asociální sklony regulují. Základní myšlenkou tedy není potlačit za každou cenu jeho agresivitu, ani na ni odpovídat rovněž agresivitou, ale využívat potenciál pro rozvoj energické, dokonale integrované osobnosti. Vztahy vzájemné

důvěry, prostředí snadné komunikace, návyk vyjadřovat své myšlenky umožňují přirozeně velmi aktivnímu dítěti nasměrovat energii pozitivně a stát se dynamicky zajímavou osobností. Jestliže toto rodiče nedokáží a budou přecházet od lhostejnosti a uhýbání k autoritativnímu chování, v němž chybí porozumění, podporují agresivní chování svého dítěte.

Dále je důležité jak dítě zvládne přechod z rodinného prostředí do jeslí nebo mateřské školy, po té základní školy, ale též jak zvládne příchod druhého sourozence apod. Ve všech situacích má být rodič dítěti oporou a měl by býti připraven pomoci mu v těchto, pro něj obtížných situacích. Nelze opomenout, že na rozvoji agresivity u dítěte se podílí násilí v televizi. Chlapci se při tom nechají ovlivnit víc než dívky. Počet hodin strávených u televize v dětství může dlouhodobě ovlivňovat i osobnost dospělého až do věku 30 let. Televize totiž trvale mění způsob, kterým jedinec vnímá svět. Především otupuje citlivost. Čím více násilných činů v ní děti opakovaně zhlédnou, tím méně litují jejich oběti. Konečným důsledkem je imunizace vůči násilí a lhostejnost vůči zraněným lidem. A jak je to s videohrami? Je jim taktéž přisuzováno, že provokují u dítěte násilí. Velkou chybou videoher je, že k tomu, aby dítě uchvátily a zcela zaujaly jeho pozornost, používají agresivních podnětů. Dítě se ztotožňuje s hrdiny videoher tím více, čím více se virtuální svět těchto her s pomocí speciálních triků blíží skutečnosti.

Každému připadá, že agresivita je spíše výsadou chlapců, kteří mají rádi hry plné násilí a jsou také mnohem častěji než dívky iniciátory trestných činů. Přesto pozorujeme, že agresivita dívek narůstá. Rodiče ji nevědomky odmalička podporují. Dívky jsou vedeny k nové identitě, směsici koketnosti a emancipace. Zarážející a zcela nové však je, že velmi obávané dokážou být už i dívky, kterým není ani deset let. Obecně lze u nich pozorovat výrazný vzestup slovní agresivity vůči rodičům. Posléze k ní ve zvýšené míře přistupují i agresivní protispolečenské činy. Tato nová agresivita dívek je znepokojující, protože místo toho, aby přirozenou agresivitu chlapců tlumily, ji naopak provokují. (Antier, E., 2004)

1.3 Šíření agresivity a šikany na školách

Znovu a znovu nás šokuje, když slyšíme, čteme, nebo musíme na vlastním těle zažít, jak dovedou být lidé krutí. Většinou z nás připadá prostě nepředstavitelné, že lidé dokáží jiné lidi mučit, aby získali moc, aby přišli k penězům, nebo aby z toho měli dokonce

potěšení. Stejně strašné pro nás je, když někdo týrá zvířata. Přitom slýcháme stále častěji, že se těchto „hrdinských činů“ dopouštějí i děti a mladiství. „Je naše mládež pořád hrubší?“ ptají se teď veřejně dospělí.

Každý den se můžeme v novinách dočíst, jak hrozně se mladiství chovají k sobě a ke všemu, co je slabší: k mladším, k cizincům, starým lidem, invalidům a zvířatům. Na druhé straně jsou však dnes právě děti a mladiství nejvíce ohroženi násilím ze strany svých stejně starých či o něco starších vrstevníků. Neexistuje snad jediný mladý člověk, kterého by už jednou někdo neohrožoval.

Richtár Martin

Spirála násilí dosáhla dnes zejména ve školách takových rozměrů, že se mu jednotlivý žák ani nemůže vyhnout. Hlavně na vyšších stupních škol se vytvářejí party, pro které je samozřejmé provozovat více či méně nesmyslné, avšak brutální zkoušky odvahy. Ani zbraně už nejsou na školách výjimkou, kopance, boxerské údery a rvačky patří k životu mnoha žáků stejně jako vybírání „výpalného za ochranu“ či násilné odebírání drahých částí oděvu a jiných předmětů. Je nabíledni, že se pro mnohé žáky stává docházka do školy hotovým utrpením a že někteří nevidí východisko z této situace. (Erb, H.H., 2000, str.15)

Měření sil rozhodně patří k mládí: Kde stojím já, kde stojí druzí? Kde stojí mladí, kde stojí staří? Tak tomu je odjakživa. A neškodilo by, zeptat se jednou rodičů na jejich mládí. (Erb, H.H., 2000, str.9)

Dospělí, kteří pobouřeně ukazují prstem na děti, zapomínají, že jsou přítom tři prsty namířeny na ně. (Erb, H.H., 2000, str.17)

Školní psychologové spatřují jeden z nejčastějších důvodů násilí v tom, že mnohé rodiny nejsou pro své děti oporou. Třeba proto, že se příliš zabývají vlastním přežitím, nebo je otec nezaměstnaný a navíc ještě alkoholik a matka se musí starat o živobytí, když jsou bez zaměstnání i starší sourozenci, nebo když dojde v rodině ke zneužití dětí. Jelikož rodiče mají příliš málo času, dětem chybí představa, co je správné a co nesprávné. Mnohé děti jsou ve volném čase ponechány samy sobě, nemohou se dostatečně vyřádit, nevědí, co mají dělat. Často jim nikdo nenabídne nic, čím by se mohly zabývat. Nesprávná výživa, nedostatek pohybu a přemíra televize jsou u nich zdrojem nevyrovnanosti a agresivity. A tak se snaží upoutat pozornost ostatních násilím. Může to být násilí ve slovním projevu, násilí vůči věcem, ale i násilí na zvířatech a lidech. (Erb, H.H., 2000, str.31)

Škola je ideálním prostředím pro uplatňování a šíření agrese a násilného chování, kde si agresivní jedinci dokazují svou dominanci, touhu po moci, nebo uspokojení své zvědavosti i uspokojení touhy pobavit se, či zahánění nudy. Na školách je také spousta „vhodných“ prostorů, kde není dostatečný dozor, kde se mohou agresori nerušeně věnovat šikanování svých spolužáků.

Šikana byla dlouhou dobu pokládána za jev, který se ve školách čas od času vyskytuje. Výzkumy posledních let ale ukazují, že je mnohem rozšířenější než se předpokládalo, a že škody, které může na obětech napáchat, mohou být velmi vážné a mít dlouhodobé následky. Jsou známy i případy, kdy šikana dohnala žáky až k sebevraždě. (Kyriacou, Ch., 2005; str.26)

"Šikana se ve své zárodečné formě vyskytuje prakticky na všech typech našich škol," říká psychoterapeut a etoped PaedDr. Michal Kolář, který se fenoménem šikany zabývá více než dvacet let, „Jednoznačně určit, kdy se jedná o šikanu a kdy o klukovinu, není vůbec jednoduché, často to vyžaduje už odborný pohled.“

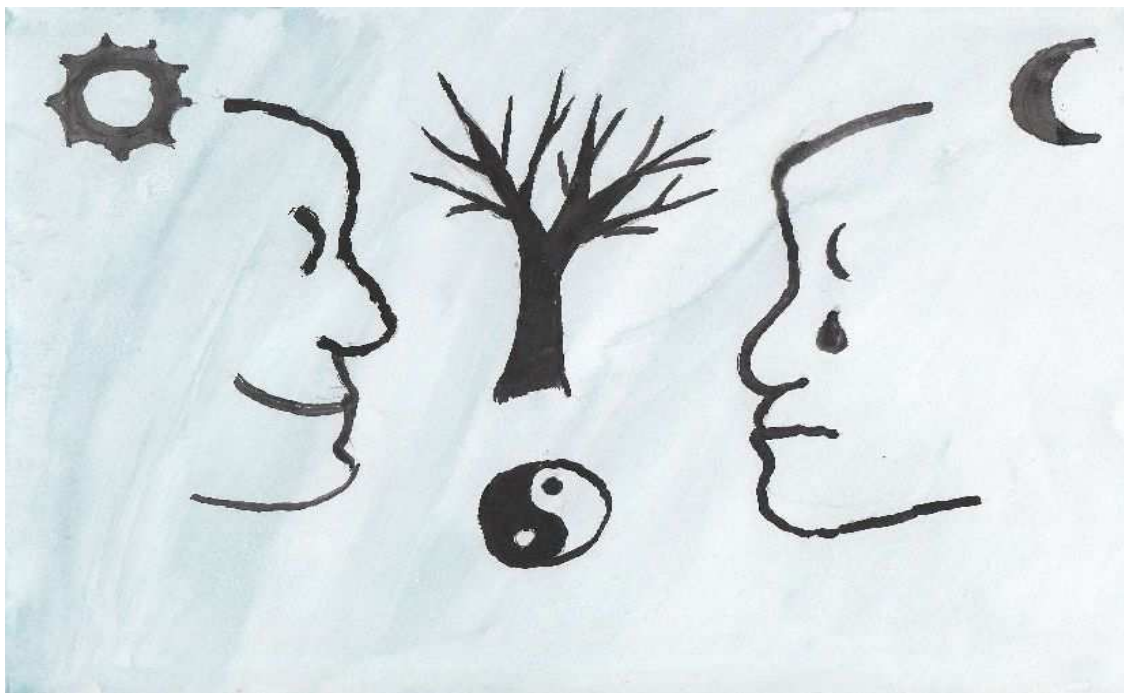
Nikdo, žádný rodič nemá jistotu, že se jeho dítě nestane obětí šikany. Cesty lidských povah a činů jsou nevyzpytatelné a do soukolí agrese se může dostat každý. Jednou proto, že je příliš chytrý, jindy, že chytrý není. Šikana nemá důvod,

má jen oběť, většinou nahodilou. Obrazně řečeno nesnášenou "bílou vránou" se může stát jak "pestrý papoušek", tak "obyčejný vrabec". (Kolář, M., 1997)

V druhé polovině roku 2001 proběhl celonárodní výzkum výskytu šikanování na ZŠ. Šetření ukázalo, že je v ČR šikanováno přibližně 41% žáků (Havlíková-Kolář, 2001).

V roce 2005 provedlo sdružení Aisis dotazníkové šetření, kterého se zúčastnilo 1358 respondentů z 5. až 8. ročníku základních škol. Z tohoto šetření vyplývá, že nejčastější formou šikany, kterou ve třídě zažívají více než dvě třetiny šikanovaných dětí je posmívání, pomluvy a nadávky. Fyzickou šikanou (fackování, kopání či rány pěstí) trpí nejméně každý desátý šikanovaný. 21 % dětí je šikanováno každý den, 25 % každý týden, 22 % zhruba jednou měsíčně a 31 % nejméně jednou za rok. Nejčastěji je agresor jeden (34 %) či dva (24 %). Častěji šikanují chlapci (68 %) než dívky (20 %). Šikana se vyskytuje ve třídě i ve škole v zásadě v obdobné míře. Ve čtvrtině případů šikanovanému pomohla třídní učitelka či kamarádi (shodně 25 %), pomoc rodičů přišla ve 12 %.

Bohužel ve 21 % nepomohl nikdo. Šikanovaní žáci se nejčastěji svěřují kamarádům (45 %) a rodičům (39 %). (Kolínský deník, 2.3.2005)

Sedláčková Anna 9.A

Ani kolínským školám se šikana nevyhýbá, proto jsem se pokusila sestavit dotazník, který mi posloužil k mému vlastnímu šetření - to probíhalo ve školním roce 2005/2006 na kolínských školách. (Příloha č.1) Tento dotazník byl zaměřen na agresivní chování dětí. Ve školním roce 2006/2007 jsem provedla tentýž výzkum (Příloha č.3) se zaměřením na agresivní projevy za poslední rok.

Při této příležitosti jsem vyhlásila výtvarnou soutěž na ZŠ na téma „Šikana – v nouzi poznáš přítele“, této soutěže se zúčastnilo celkem 212 žáků kolínských základních škol a některé z těchto obrázků jsem použila ve své diplomové práci.

1.4 Pojem šikana a projevy šikany

Šikanování je nebezpečně rozbujelou sociální nemocí ve společnosti, jejímž důsledkem je poškozování zdraví jednotlivce, skupin, včetně rodiny a společnosti vůbec. (Kolář, M., 2001, strana 17)

Na úvod práce je třeba si vymezit pojem, co vůbec šikana znamená. „Slovo šikana pochází z francouzského **chicane**, což znamená týrání, pronásledování, zlomyslné ubližování a obtěžování, byrokratické lpění na liteře předpisů.“ Tuto definici u nás zavedl pražský psychiatr Petr Příhoda, který jako první veřejně ještě před listopadem 1989 promluvil o tom, o čem mnozí věděli, ale mlčeli. (Říčan, P., 1995)

Slovem šikana se obvykle označuje opakované ubližování. (Oběť může trpět mnoho měsíců i let.) Pokud dojde ke zvláště krutému a brutálnímu činu, je možné za šikanu považovat i jednotlivou událost, aniž by se projevovala opakovaně. Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit druhému, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, nebo skupinu žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a velmi často v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví. K projevům šikany dochází nejčastěji mezi žáky ve stejné třídě a odehrává se v době přestávek v šatnách, na záchodcích nebo cestou do školy a ze školy anebo v době osobního volna. Šikanování druhých může z hlediska trestního zákona naplňovat skutkovou podstatu několika trestných činů jako je např. omezování osobní svobody, vydírání, ublížení na zdraví, loupež, poškozování cizí věci, vzbuzení důvodné obavy, znásilnění, kuplířství apod.

Agresivita vůči druhým - šikanování je ve svých projevech velice různorodé a má následky především na psychickém zdraví. Za určitých okolností může šikanování přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech nabýt i rysy organizovaného zločinu.

Pro dítě, které se stalo obětí šikany je velmi obtížné se někomu svěřit. Říci, že mě někdo týrá, ubližuje mi, ponižuje mě. Přiznat se, že jsem slabý a nedokážu se ubránit, nemít pocit, že žaluji ..., to opravdu každý nedokáže překonat a raději trpí. A bohužel i v této, pro dítě velice těžké situaci, se najdou rodiče, kteří problém bagatelizují, dítě zesměšní či odradí slovy „Něco musíš vydržet, tak se braň, mě taky nikdo nepomůže“ apod. Příznaky, že s dítětem není něco v pořádku by se neměly přehlížet, ale spíše by jim měla být věnována zvýšená pozornost.

Mohou to být tyto projevy

- dítě ztratilo kamarády, nedochází za ním žádný spolužák
- změnilo způsob chování
- je posmutnělé, zaražené, straní se
- uzavírá se ve svém pokoji, méně komunikuje
- nemluví o škole
- došlo k výraznému zhoršení prospěchu
- má-li jít do školy bolí ho hlava, břicho
- často vyhledává pomoc lékaře
- ztrácí zájem, je nesoustředěné
- má neklidný spánek, budí se, vykřikuje
- do školy i ze školy chodí oklikami
- vrací se s potrháním oděvem, chybí mu části oděvu
- chybí mu peníze, požaduje další, uchýlí se ke krádeži
- vrací se hladové i když mělo zaplacené obědy a svačinu
- nedokáže vysvětlit zranění, oděrky, škrábance, modřiny
- při vysvětlování lže (v tomto případě by se nemělo reagovat jako při běžné lži, zde je snaha dítěte omluvit svou neschopnost obrany) (Metodika prevence sociálně patologických jevů, 2002, str.35)

Vztahy při šikaně mají svoji vnitřní dynamiku a svůj zákonitý vývoj. Znalost vnitřního vývoje šikanování umožňuje respektovat stupně obtížnosti léčby, diferencovat pomoc a promyšleně volit diagnostické a terapeutické postupy.

Postupně vzniklo základní pětistupňové schéma, které je pro další práci velmi užitečné. Schéma zachycuje negativní proces, který křiví vztahy mezi členy skupiny. (Kolář, M., 2001, str. 35)

Je základní rozdíl v řešení šikany u prvního až třetího stadia a řešení u čtvrtého a pátého stadia, kdy se musí léčit celá nemocná skupina.

První stupeň

- jedná se o počátky šikany (různé legrácky, intriky, pomluvy, ostatní se s obětí nebaví, odstrkují ji, vyčleňují ji z kolektivu, povyšují se nad ní, baví se na její účet)

Druhý stupeň

- psychické ubližování přechází ve fyzickou agresi, přitvrzuje se manipulace s obětí
Nezasáhne-li v tomto stadiu pozitivní jádro třídy, nezastane-li se oběti, neukáže-li negativní postoj k násilí, pak dochází k prolomení posledních morálních zábran a šikana se rozjíždí ve větším rozsahu.

Třetí stupeň

- je rozhodující

Je tu stále možnost vzniku silné pozitivní skupiny, která by oslabila vliv a moc tvořícího se „úderného jádra". Pokud ani na tomto stupni nezasáhne silná pozitivní skupina, pak tažení agresorů přechází do dalších fází. K tyranům se přidávají další jednotlivci.

Čtvrtý stupeň

- šikana se rozjíždí v plném rozsahu

Působení agresorů je tak silné, že jejich normy přejímá celý kolektiv. V této fázi se již nedá postavit agresorům na odpor.

Pátý stupeň

- totalita nebo-li dokonalá šikana

Zpravidla se na základní škole nestačí vytvořit, je to spíše záležitost výchovných ústavů, věznic, případně středních škol.

Typy šikany

- fyzická agrese a používání zbraní
- slovní agrese a zastrašování zbraněmi
- krádeže, ničení a manipulace s věcmi
- násilné a manipulativní příkazy
- zraňování izolací, oklikou a „uměleckými“ výtvary (Kolář, M., 2001)

Kaprálová Božena 7.B

Příčiny šikany

- tlak kolektivu
- touha po moci
- motiv krutosti
- zvědavost, experiment

1.5 Pojetí osobnosti agresora a obětí

Když posuzujeme co je agresivní chování a co není, měli bychom mít na zřeteli to, jak projevy takového chování působí na toho, komu jsou určeny – na oběť. Významným znakem je nepoměr sil mezi obětí a agresorem, jedná se o asymetrickou agresi. U šikany si agresor upevňuje své dominantní postavení a pocit převahy nad obětí.

Typologie agresorů

Považuji za nutné podotknout, že i na agresorech zanechává šikana vliv. Říčan k tomu dodává:

„Postižení agresorů je také dlouhodobé. Jejich životy provází ponaučení o tom, že šikanování a používané násilí se vyplácí, že je nikdo nezastaví, pokud budou dostatečně krutí a jejich agresivita bezpochyby poroste. Z této životní zkušenosti se stává vzorec jednání, který využívají i v dospělosti. Šikanující děvčata se podle výzkumů nedostávají do konfliktu se zákonem častěji než ostatní, ale zjistilo se, že bývají krutá k vlastním dětem.“ (Říčan, P.,1995, str.48)

Šikana má vliv i na ostatní členy kolektivu, kteří pouze přihlížejí tomu, jak je ubližováno druhým. Většinou mají špatné svědomí, že druhému nepomohli, když bylo potřeba, což bývá způsobeno obavami, aby se nestali také oběťmi tohoto agresivního chování.

Znaky osobnosti agresora

- ubližovat druhým mu činní potěšení
- nevidí utrpení druhých, vše činní jen pro zábavu
- výrazná touha dominovat
- je sobecký, egocentrický
- chybí pocit viny, trest vnímá jako křivdu, své jednání bagatelizuje
- nemá na své činy náhled, sám sebe odmítá vidět jako tyrana

Pro svou práci jsem vybrala tři typy agresorů, kterým se většina případů do značné míry podobá.

První typ - hrubý až primitivní

- silný a agresivní jedinec
- problémy se zvládnutím kázně ve škole i mimo ni
- chybí vztah k autoritě
- často jako člen nějakého pouličního gangu
- náchylnost k páchání trestné činnosti
- zpravidla tělesné týrání rodiči

Druhý typ - velmi slušný

- narcisticky šlechtěný
- zvýšeně úzkostný
- šikanuje rafinovaně, cíleně a skrytě
- přísná výchova rodičů
- postrádají lásku a porozumění

Třetí typ - "srandista"

- optimistický a dobrodružný
- značná sebedůvěra
- oblíbený a vlivný
- šikanuje pro pobavení
- chybí přiměřená a citová výchova
- nemá duchovní a mravní hodnoty

(Kolář, M.,1997)

Některé formy agrese

Každý z výše popsaných typů agresorů používá při svém agresivním chování vůči oběti různé formy, které vyjadřují jeho vnitřní stavy a city.

Hrubý typ agresora šikanuje *tvrdě a nelítostně* za pomoci fyzického násilí, za účelem prosazení absolutní poslušnosti se sklonem k cílenému trvalému zastrašování. Toto provádí na obdiv před ostatními, aby bylo zřejmé, že pro něho žádná autorita neplatí a on si bude dělat co bude chtít. Naopak slušný typ agresora provádí své šikanování *skrytě a rafinovaně* ze strachu před možnými následky ze strany dominantních rodičů. Jeho násilí se projevuje v mučení oběti s úmyslem pokořit jeho totožnost a psychiku. Zvláštním typem agresora je *srandista*, který spíše šikanuje

pro svoje pobavení a pobavení kolektivu, protože má dlouhou chvíli a nudí se. V tomto případě takovému jedinci zcela chybí hodnotový systém a meze možného chování, které by měl mít vštípené výchovou v rodině. (Kolář, M.2001)

Ditrichová Barbora 9.B

Oběť šikany

Vystihnutí oběti agresivního chování je mnohem složitější než u agresorů, protože šikanovanou obětí se může stát v podstatě kdokoli, což výstižně vyjádřil PaedDr. Michal Kolář: „Téměř každá skupina si najde nějakou oběť a kritéria tohoto „vyznamenání“ jsou velmi rozmanitá. Navíc někdy není důležité, jaká oběť vlastně je, její výběr je naprosto nahodilý. Při troše smůly se může obětí šikany stát kterékoliv dítě.“

Přesto je alespoň do jisté míry typizace oběti možná, protože existují určité rysy v chování a jednání oběti, které agresori umí velmi dobře vycítit a zcela efektivně využít. (Lovasová, L., 2005, str.14)

Obětí se stává v mnoha případech dítě, které se nenaucilo být dostatečně psychicky odolné a ve svém jednání s vrstevníky asertivní, aby se umělo samo ubránit. Osobnost oběti bychom mohli rozdělit asi na dva typy. Prvním typem je dítě,

keré je *pasivní a nejisté*. Druhým typ by se dal charakterizovat, jako *provokující*, který dráždí jiné děti svým chováním vůči nim. (Kolář, M.1997)

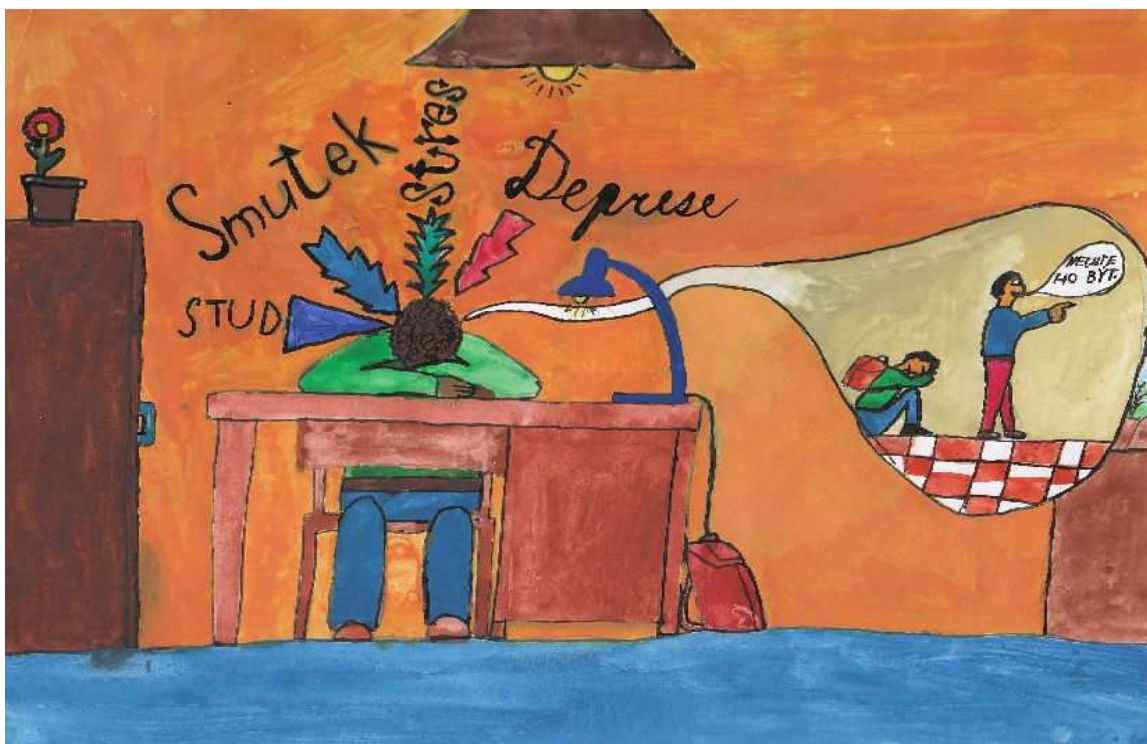
Charakteristika oběti

- tělesná slabost
- motoricky méně obratný
- malé sebevědomí
- citová labilita a uzavřenost
- slabé sociální a ekonomické zázemí v rodině
- tělesné defekty
- jiná národnostní nebo etnická příslušnost
- jiná barva pleti
- vysoká inteligence nebo zralejší přístup k věcem
- přehnaná péče rodičů
- chybějící asertivní jednání s vrstevníky
- neschopnost bránit se útokům proti jeho osobě
- neoblíbenost v kolektivu

Šikana oběť poškozuje psychologicky i sociálně. Oběti pravidelně trpí pocity méněcennosti, nemají blízké přátele, porušena bývá i jejich schopnost soustředění. Jejich jednání je velmi nejisté, obtížně projevují své city. Je jisté, že šikana má svůj podíl na dětském sebepoškozování a sebevražedných pokusech. V dospělosti jsou oběti šikany náchylnější ke stavům úzkosti, deprese a osamělosti, mohou mít potíže s heterosexuálními vztahy. (Langer, S., 1994, str.208)

Šikana se v prvních stadiích většinou velmi těžko pozná, ale stopy, které zanechá na dítěti, bývají hluboké a často i trvalé, často poznamenají šikanovaného jedince na celý život.

Šikaně jako takové nelze zřejmě úplně předcházet nebo jí zabránit, přesto preventivní působení na děti a mládež může výskyt šikany snížit. Je velmi významné, aby děti měli dostatek informací například jak rozeznat šikanu, jak se zachovat při agresivním jednání spolužáka apod. Z tohoto důvodu se domnívám, že primární prevence uskutečňovaná na základních školách má své nezastupitelné místo.

Kubíček Ondřej 7.B

1.6 Dílčí závěr

V této části mé diplomové práce se věnuji pojmu agresivita, projevům agresivity u dětí, šíření agresivity a šikaně na základních školách. Přesně definovat agresi není snadné, protože zahrnuje širokou škálu činů a jednání, z tohoto důvodu jsem se rozhodla citovat několik autorů. Nejčastěji je agresivita chápána jako útočnost, tendence napadat jiné, dominovat jim.

Šikanou se rozumí široký okruh chování dítěte nebo skupiny dětí s cílem ohrožit, zastrašit, ponížit nebo dokonce jinak ublížit jinému dítěti nebo skupině dětí. Šikana zahrnuje od slovního ponižování, nadávání a neustálé kritizování až po tělesné napadání. Z nejnovějších výzkumů vyplývá, že agresivní chování a šikana je velmi závažný problém současných školáků, kde je šikanováno téměř každé druhé dítě. Agresoři své agresivní aktivity provádějí obvykle pod rouškou zdánlivě nevinných žertíků, jimiž se celá třída a někdy i dospělí dobře baví. Násilníci jsou ostatními dětmi obvykle vnímány jako hrdinové, kteří se nikoho nebojí a dokáží přelstít i dospělého.

Dále se v této části věnuji typologii agresorů i obětí. Šikanující agresor je obvykle fyzicky zdatný a silný, většinou s potřebou předvádět se a dokazovat svou převahu před ostatními. Svoji oběť klasifikuje jako méněcennou bytost, pro níž platí

jiná pravidla a často přesouvá zodpovědnost za šikanu na oběť (např. „Nemusel mě provokovat!“). Agresoři jsou většinou z rodin s nižším socioekonomickým postavením. Na druhé straně však i z rodin „náhle“ zbohatlých rodičů, kteří jsou plně zaměstnání a dětem nemohou dostatečně věnovat svou pozornost. Šikanovanou obětí se může stát prakticky kdokoli. Bývají to spíše děti tiché, plaché, s nízkým sebevědomím, které jsou zvyklé se podřizovat. Jsou obvykle fyzicky slabé a neobratné nebo naopak to může být také dítě s nějakou předností. Bývají to také často samotáři, kteří neumějí navazovat kontakty, jsou málomluvní nebo odmítající násilí a handicapované děti.

Na osobnosti agresora a oběti se podepisuje zejména výchova, zděděné a vrozené vlastnosti a samozřejmě sociální prostředí dítěte, ve kterém se pohybuje. Jediné čímž lze šikanu vytlačit, je zlepšení výchovy jak v rodině, tak i ve škole a zájmových kroužcích, to celé souvisí s prostředím, ve kterém žijeme. Buďme realisté a přiznejme si, že to bude běh na dlouhou trať. Proto je důležité, aby každý, kdo je svědkem násilného a agresivního chování dal najevo, že jedinec, kolektiv, potažmo společnost, nebude nečinně přihlížet a že takové chování a jednání nebude tolerováno. Jde přeci o budoucnost našich dětí a celé společnosti.

2 Prevence sociálně patologických jevů

2.1 Vymezení pojmu prevence

Sociálně patologickým jevem rozumíme takové chování jedince, které je charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodržováním nebo porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických hodnot, chování a jednání, které vede k poškozování zdraví jedince, prostředí, ve kterém žije a pracuje, a ve svém důsledku pak k individuálním, skupinovým či celospolečenským poruchám a deformacím. (Pokorný, V., Telcová, J., Tomko, A., 2003, str. 9)

Je známo, že sociálně patologické jevy jsou specifické především tím, že mají dlouhou genezi a zpravidla se dostávají do centra pozornosti až tehdy, kdy se stanou společensky neúnosnými. Předcházet výskytu těchto jevů je značně složité, neboť na ně působí velké množství proměnných s různou mírou vzájemné závislosti. (Sborník, Šimslová, E., 2002, str.119)

Formy ovlivňování sociálně patologických jevů společnosti jsou prevence a represe. Represe se zabývá důsledky, jedná se o potrestání či postih jedinců, kteří porušili normy společnosti a jejich jednání jim bylo prokázáno policií, soudy nebo státní administrativou.

Pojem „**prevence**“ je latinského původu a znamená opatření učiněná předem, jedná se o včasnou ochranu nebo obranu. Negativním jevům je vždy lepší předcházet, než jejich následky po vzniku odstraňovat.

V pedagogickém slovníku se dočteme, že jde o soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům, zejména onemocnění, poškození, sociálně patologickým jevům. (Průcha, J., Walterová, E, Mareš, J., 2003, str.178)

Slovník sociální práce definuje *prevenci* jako soubor opatření, jimiž se předchází sociálnímu selhání, a to zejména těm typům selhání, které ohrožují základní hodnoty společnosti. (Matoušek, O., 2003, str. 164)

Matoušek a Kroftová (1998, str. 261) k tomu dodávají, že cílem prevence nemůže být pouhá absence sociálně patologických jevů, cílem musí být prevence sociálně příznivého chování, tj. chování, jež se neslučuje s jednáním protispolečenským.

Přibližně od roku 1950 se prevence rozdělila na primární a sekundární. Cílem primární prevence je předcházet problémům předtím, než se v populaci vyskytnou. Sekundární prevence se provádí až po vzniku problému, ale ještě předtím, než způsobí závažné důsledky, poškození. Od roku 1960 se hovoří také o terciární prevenci, které se využívá poté, co problém způsobil poškození a jejím cílem je předejít dalším škodám.

(Nešpor, K.,1999)

2.2 Členění prevence

Základním dělením prevence je na *prevenci primární, sekundární a terciární*. Toto dělení je dáno cílovou skupinou, na kterou se konkrétní prevence zaměřuje, na objekty preventivního působení.

Primární prevenci lze charakterizovat jako předcházení sociálně patologickým jevům a riziku vzniku různých závislostí. Zahrnuje vytváření a zabezpečení optimálních podmínek pro psychický, fyzický a sociální vývoj jedince. Preventivní opatření jsou určena pro všechny, jak pro ohrožené jedince tak i pro neohrožené jedince.

Kvalitní a účinná prevence by měla předcházet všem typům sociálního selhání, neměla by být úzce specifická. Cílem primární prevence nemůže být pouhá absence sociálně patologických jevů, cílem musí být prevence sociálně příznivého chování, tj. chování, jež se neslučuje s jednáním protispolečenským.

(Matoušek, O., 2003, str. 267).

Primární prevence se zaměřuje na oblast emoční a konativní, jde především o postoje ke kriminalitě a chování jedince k jiným lidem. Dostatek informací ještě nezaručuje, že se děti a mladiství nebudou dopouštět jednání, které je v rozporu se společenskými normami.

Významnou roli v preventivních aktivitách hraje zejména rodina, dále pak školské zařízení jako jsou mateřské či základní školy. Důležitá je kvalitní a dostupná nabídka možností trávení volného času.

Sekundární prevence se zaměřuje na rizikové skupiny a jedince ohrožené negativním jevem, kde již dochází k sociálnímu selhání. Zabývá se přímo ohroženými nebo postiženými jedinci. Zahrnuje depistáž jedinců s poruchami chování a všestrannou péči o ně tak, aby se delikventní chování dále nerozvíjelo. (Krejčí, M., 1998, str.33)

Hlavním úkolem sekundární prevence je zachytit v počátečním stádiu poruchu psychického, fyzického a sociálního vývoje, vytvořit nezbytná opatření pro ohrožené jedince a zabránit dalšímu šíření poruchy mezi ostatní jedince. Cílem takovéto prevence se stávají rizikovní jedinci nebo konkrétní skupina (např. komunita nebo minorita), nebo sociální prostředí (obec, městská čtvrť), které ohrožuje jejich obyvatele nebo členy.

O **terciární** prevenci se hovoří od 60. let, nastupuje v okamžiku, když už se sociálně patologické jevy vyskytly, je určena těm, kteří už patologickému chování propadli (jako je např. gamblerství, kriminální činnost, drogová závislost apod.) Cílem terciární prevence je předcházení recidivám, zhoršování stavu a eliminace důsledků sociálně patologických jevů. V případě kriminality páchané nedospělými jedinci jde zejména o zamezení dalšího páchání trestné činnosti.

V souvislosti s terciární prevencí hovoříme rovněž o resocializaci, tzn. pomoci nasměrovat závislého či problémového jedince (po výkonu trestu, léčení apod.) k novým životním hodnotám (rodina, práce, aktivně-pozitivní využití volného času apod.) a životu bez patologie a závislosti. Tento stupeň prevence se systémově zaměřuje na sociální prostředí, příčiny a podmínky vzniku závadového jednání a jeho recidivy. (Čech, T., 2006, str.14)

2.3 Primární prevence

Primární prevenci sociálně patologických jevů rozumíme koncepční, komplexní, cílený, plánovitý, flexibilní a efektivní soubor opatření, odborných činností a nabídek, zaměřený na posilování a rozvoj společensky žádoucích postojů, hodnot, zájmů, forem zdravého životního stylu, chování a jednání jednotlivců i skupin. (Pokorný, V., Telcová, J., Tomko, A. , 2003, str. 14)

Primární neboli prvotní, základní, hlavní prevenci můžeme dále dělit na prevenci *specifickou a nespecifickou*.

Nespecifická prevence (jinak také obecná, bazální nebo přirozená) – podporuje přirozenou cestou žádoucí formy chování a jednání.

Oblasti jejího působení:

- výchova v rodině
- výchova ve škole
- výchova a vzdělávání ve společnosti
- zdravý životní styl
- sociální politika
- systém sociální péče
- patří sem také výběr a příprava pracovníků působících ve výchově a vzdělávání

Zelinková Renata, Zárubová Kateřina 7.C

Specifická primární prevence se zaměřuje na konkrétní rizikovou oblast, doplňuje a dále rozvíjí nespecifickou prevenci.

Orientuje se na dvě oblasti:

- systém vzdělávání
- zdravý životní styl

Většinou bývá realizována pedagogy, pedagogicko psychologickými poradnami, školskými úřady, odbornými organizacemi jak státními tak i nestátními a v neposlední řadě i vrstevníky.

Velký význam má i ověřování efektivity všech opatření jak již preventivních tak intervenčních. Matoušek a Kroftová (1998) upozorňují, že nejhorší strategií, kterou mohou takové programy využívat, je pouhé poskytování informací bez vlastní angažovanosti mladistvého. Mnohem větší význam má přímá zkušenost vedoucí k rozvoji sociálních kompetencí mladistvého.

Primární prevence se zaměřuje na tyto oblasti:

- zdravý životní styl
- chování, zájmy, hodnoty a postoje objektů prevence
- kvalita a úroveň interpersonálních vztahů
- zvyšování psychické odolnosti a zvládání stresu

Významnou úlohu v působení primární prevence má:

- rodina a rodinná politika
- školství
- oblast volného času
- rizikové skupiny dětí a mládeže
- místní společenství a občanská sdružení
- pracoviště

Preventivní působení podle cílového objektu:

- individuálně zaměřená prevence
- skupinově zaměřená
- střední školy, rodiny s malými dětmi apod.
- komplexně zaměřená prevence

Aby preventivní působení bylo efektivní, musí být zaměřeno na všechny děti a mládež. Primární prevenci nelze oddělovat od výchovně vzdělávacího procesu, který je uplatňován ve školách a školských zařízeních. Prevence by měla být komplexní, což vyžaduje zaměřenost také na rodiče, učitele, pedagogy volného času, vychovatele ale také na široké sociální prostředí.

2.4 Preventivní činnost městských policíí

Ze zákona č.553/2001 Sb. O obecní policii vyplývá, že obecní a městské policie nejsou pouze represivní složkou, ale měli by působit i preventivně. Městské policie, na rozdíl od Policie České republiky, nejsou řízeny centrálně a je pouze záležitostí města či obce, zda si městskou nebo obecní policii zřídí. Obecní policie je orgánem obce, který zřizuje a zrušuje obecní zastupitelstvo obecně závaznou vyhláškou.

Také preventivní činnost jednotlivých obecních policíí se může lišit, jinak je to s represemi, ty se řídí právními normami, kde strážník může činit pouze to co mu zákon dovoluje, na rozdíl od běžného občana, který může činit vše, co mu zákon nezakazuje. V oblasti prevence záleží zejména na velikosti obecní policie, ale také na jejím veliteli, nebo řediteli, na jeho přístupu k preventivním činnostem a také na vedení obecního či městského úřadu. Velká města, nejen statutární, mají celou skupinu strážníků, kteří se věnují preventivní činnosti, v menších městech a obcích se primární prevencí zabývají strážníci vedle své hlavní pracovní náplně. Jednotlivé obecní policie si mezi sebou vyměňují své zkušenosti z oblasti represe, ale zejména prevence, protože tam je pro strážníky mnohem větší pole působnosti. Znamé a často používané heslo zní „Proč znovu vymýšlet vymyšlené.“ Takzvaní „preventisti“ se scházejí dvakrát do roka, kde si předávají zkušenosti a sdělují si různé nápady a náměty jak primární prevenci vylepšovat a to ve všech oblastech, od kamerového systému, přes evidenci kol a umístování speciálních stojanů sloužících cyklistům až po různé besedy, soutěže apod.

Primární prevence městských policíí se zaměřuje na:

- děti a mládež
- seniory
- tělesně postižené
- širokou veřejnost

Primární prevence zaměřená na děti a mládež uskutečňovaná městskými či obecními strážníky formou besed se zabývá zejména činností městské policie, nejčastějšími přestupky nezletilých a mladistvých, ale také možnostmi řešení jejich přestupkové činnosti. Na druhém místě v četnosti se usazuje prevence týkající se dopravy. Jak se bezpečně pohybovat po komunikacích - ať už jako chodec nebo cyklista, což si děti v některých městech mohou za přítomnosti strážníků

vyzkoušet na dopravních hřištích a mohou při tom získat např. řidičský průkaz cyklisty. Další preventivní aktivity bývají zaměřeny na sociálně patologické jevy, jako je záškoláctví, rasismus, užívání návykových látek od cigaret přes alkohol až po drogy, agresivní chování, drobné krádeže a samozřejmě šikanu. Nejčastější formou bývají přednášky nebo besedy. Veškerá preventivní činnost bývá protkána různě zaměřenými soutěžemi, které se většinou těší poměrně velké popularitě. Některé městské policie pořádají ve spolupráci s městem i tábory pro děti problémové, ze sociálně slabých rodin, ale i pro bezproblémové děti. Program tábora bývá také zaměřen na primární prevenci.

Zatloukalová Jana 9.B

Městská policie v Kolíně se zaměřuje na různé preventivní aktivity např. provozuje kamerový systém, střeží vybrané objekty města prostřednictvím pultu centralizované ochrany, eviduje jízdní kola, spolupracuje se sdružením Prostor, které se zabývá drogově závislými (např. podávají informace o nálezech použitých injekčních stříkaček), dále spolupracuje s odborem sociálních věcí a zdravotnictví při řešení přestupků nezletilých, pořádá každoročně výtvarnou soutěž na různá témata nebo cyklistické závody, ale také mini kurz sebeobrany „Nedej se!“, nebo různé aktuální jednorázové akce. Nechybějí ani besedy na základních školách nebo v klubech

seniorů atd. Škála preventivních aktivit se odvíjí od aktivity a zapálenosti těch, kteří se problematikou prevence zabývají.

2.5 Dílčí závěr

Prevence, neboli předcházení, a represe jsou dvě formy, při kterých dochází k ovlivňování sociálně patologických jevů. Represe se zabývá důsledky protispolečenského chování a úkolem prevence je snaha o předcházení sociálního selhání. Prevence se v základním dělení rozděluje na primární, sekundární a terciární. Primární prevencí sociálně patologických jevů se rozumí komplexní, cílený, plánovitý a efektivní soubor opatření, směřující k posilování a rozvoji společensky žádoucích postojů a hodnot jak jednotlivců, tak i celých skupin.

Primární prevenci můžeme dále rozdělit na nespecifickou (obecnou, přirozenou, která probíhá v rodině i ve školách apod.) a na specifickou, která se zaměřuje na systém vzdělávání a zdravý životní styl. Významnou roli v preventivním působení má zejména rodina, školství, oblast volného času, místní společenství ale také pracoviště.

Městské policie se v naší republice také zabývají preventivní činností, která je plánovitá a cíleně zaměřená na určité skupiny či jedince. Poslední dobou je právě primární prevence na vzestupu, neboť si zřejmě začínáme uvědomovat, že je výhodnější sociálně patologickým jevům předcházet, než následně řešit následky protispolečenského jednání. Ukazuje se, že prevence má své nezastupitelné místo ve společnosti. Na druhou stranu se domnívám, že v této oblasti máme stále co vylepšovat, aby její výsledky byly efektivní a přinášely očekávané zlepšení žádoucích postojů a chování jedince k jiným lidem.

3 Agresivita dětí na kolínských školách

3.1 Upevňování autority učitele strážníkem

Děti, zejména na prvním stupni základní školy, vidí v pedagogovi autoritu, neomylného člověka, který si umí za všech okolností poradit a vše řeší spravedlivě, proto by si měl od samého počátku toto postavení v očích dětí neustále upevňovat a posilovat. Děti mají silnou potřebu se svěřovat a je tedy třeba je v tomto podporovat. Učitel jim musí umět hlavně naslouchat. abv mělv děti ve škole nocit beznečí a iistotv

a to nejen před agresivními vrstevníky. Hlavním úkolem pedagoga je získat si důvěru žáků ve třídě a projevovat zájem o celkové dění ve skupině. Ačkoliv si žáci raději věci řeší sami a považují žalování za sociální nezralost, konfrontace s učitelem je většinou nutná.

Jako v každé lidské skupině, tak i ve třídě dochází k jakémusi boji o prosazení svých zájmů a uplatnění vůle. Učitel se musí prosadit jako ten, kdo má v těchto sporech poslední slovo, kdo bývá soudcem. Jeho úkolem je prosazení spravedlnosti mezi dětmi. Jde především o ochranu slabších před silnějšími. Musí využít každé příležitosti k tomu, aby je povzbudil, dodal jim odvahy, posílil jejich sebevědomí, ujistil je, že jsou stejně hodnotní jako ostatní. Zároveň by měl dát najevo svůj odmítavý přístup k agresivnímu chování a ubližování jiným dětem. Tím si upevňuje autoritu ve třídě. Při svém výchovném působení vede děti prostřednictvím sociálního učení ke zvýšení mravních hodnot jako je úcta ke každé bytosti, solidarita, soucit, obětavost, čest atd.

Jak jsem již uvedla, byla jsem strážníkem městské policie, kde jsem byla zařazena na Oddělení prevence kriminality jako preventistka a mou stěžejní činností byla práce s dětmi. Při své práci jsem navštěvovala 8 základních škol a to po dobu deseti let. Díky této činnosti se mi podařilo navázat dobrý vztah s řediteli škol, učiteli i žáky. Strážník v uniformě na chodbách školy není pro děti a učitele ničím výjimečným, a učitelé kvitují přítomnost osoby v uniformě velmi dobře. Pro žáka je učitel osobou, se kterou je neustále v kontaktu a žák je tedy zvyklý na vychovávání ze strany pedagoga. Často se stává, že žák slyší stejnou informaci jak od učitele, tak i od strážníka, ale informace podaná strážníkem v uniformě má pro dítě větší váhu. Strážník se snaží o to, aby z žáka vyrostl člověk vědomý si svých práv a povinností, což je zájmem i pedagoga. Podstatou besed ze strany městské policie je posilování právního vědomí dítěte, větší informovanost a ochrana dítěte v různých oblastech, např. osobní bezpečnost, doprava, drogy, šikana apod.

Upevňování autority učitele strážníkem probíhá již samotnou přítomností strážníka ve třídě, který při svých besedách se žáky doplňuje informace podávané pedagogem. Tím podporuje učitele, jeho názory a postoje, dále upevňuje jeho postavení ve třídě. Potenciální agresori nabudou dojmu, že se učitel ztotožňuje se strážníkem jako s represivní složkou, čímž ukazuje celé skupině, že násilí nebude tolerováno, ale potíráno. Strážník doplní informace např. o praktické příklady a způsoby řešení. Například, že když někdo šikanauje, může se dopouštět hned několika trestných činů najednou. Ve většině případů se ovšem jedná o nezletilé děti, které nejsou trestně

odpovědné, tudíž nemohou být potrestány vězením. Jsou ovšem jiné druhy sankcí a trestů od poznámky, přes třídní důtky až po vyloučení ze školy (na ZŠ to není možné) či nařízení ochranné výchovy nebo umístění žáka do diagnostického ústavu nebo do dětského domova.

Dobrá spolupráce učitele se strážníkem dává najevo, že pokud by došlo k problémovému chování ze strany žáků, může se učitel obrátit na strážníka, který ho bude v případném řešení podporovat. Učitelé kolínských základních škol také často žádají o besedy na téma šikana, jelikož se tento problém u nich ve třídě projevil. Strážník poté do třídy dochází častěji a zjišťuje, zda se situace lepší a případně odměňuje žáky za zlepšení vztahů ve třídě.

Kovaříková Simona 9. třída

Jako další způsob boje proti šikaně a nejen proti ní, jsem na základních školách spustila akci „Nedej se“, což je mini kurz sebeobrany pro žáky 7. tříd, který má velmi kladný ohlas jak u učitelů tak i u dětí. Cílem této akce je zvýšit sebevědomí těchto žáků v oblasti vlastní obrany.

3.2 Šetření na ZŠ zaměřené na šikanu

V úvodu mé diplomové práce jsem uvedla, že jsem se šikaně na základních školách věnovala už ve své bakalářské práci. Jednou z otázek, na kterou jsem se snažila nalézt odpověď byla – „Je opravdu agresivní chování a šikana tak rozšířená a jak jsou

na tom děti v kolínských základních školách?“ Proto jsem sestavila dotazník, abych výsledky mého průzkumu mohla porovnat s celonárodním šetřením, které provedlo sdružení Aisis v roce 2005, kterého se zúčastnilo 1358 respondentů z 5. až 8. ročníku ZŠ. Pomocným vodítkem při sestavování dotazníku mi byl uvedený článek v MF Dnes ze dne 31.8.2005, kde byla uvedena část otázek ze zmíněného šetření.

Sestavený dotazník obsahuje 14 otázek, na které odpovídaly žáci z 8 základních škol v Kolíně, včetně Základní a Mateřské školy Kolín (dříve zvláštní). Na těchto školách jsem za školní rok 2005/2006 uskutečnila celkem 136 besed na různá témata, podle volby učitelů. Z toho 43 besed bylo zaměřeno na šikanu, těchto besed se celkem zúčastnilo 941 žáků 4.–9.třídy, kteří vyplnili dotazník a tento jsem použila ve své bakalářské práci.

Pro svůj seriózní průzkum a sběr empirických údajů jsem zvolila anonymní dotazník především s otázkami uzavřenými v kombinaci s otázkami otevřenými. Po sestavení dotazníku následoval předvýzkum, kde jsem zjistila nedostatky, které jsem musela odstranit. Zejména jsem neměla v uzavřených odpovědích všechny možné varianty a některé otázky byly pro děti nesrozumitelné a často se dotazovaly, zda je správně pochopily. Po úpravě dotazníku jsem mohla přistoupit k samotnému průzkumu. Pro výstižný přehled výskytu šikany na jednotlivých ZŠ a zpracování získaných údajů jsem zvolila tabulku. Dotazník je uveden v příloze č.1, podrobnější tabulky s výsledky jsou obsaženy v příloze č.2.

Počty žáků jednotlivých škol, kteří se zúčastnili dotazníkové metody

Tabulka č.1 – očíslování škol je nahodilé

Škola	1.ZŠ	2.ZŠ	3.ZŠ	4.ZŠ	5.ZŠ	6.ZŠ	7.ZŠ	8.ZŠ	Celkem
Počet žáků	239	114	71	113	93	91	165	55	941

Procentuální vyjádření počtu šikanovaných dětí na jednotlivých základních školách v Kolíně

Tabulka č.2 – očíslování škol je nahodilé

Škola	1.ZŠ	2.ZŠ	3.ZŠ	4.ZŠ	5.ZŠ	6.ZŠ	7.ZŠ	8.ZŠ	Celkem
Osobně zažilo šikanu v%	44	40	27	33	47	29	28	53	38 %

Po vyhodnocení dotazníků všech 941 dětí (příloha č.2) vyšlo najevo, že 79% žáků je informováno, jak si počínat, kdyby se stali oběťmi šikany. Svědky šikany spolužáka bylo 52% dětí tj. 492 žáků, z toho pouze 47%, což je 232 žáků, tuto skutečnost nahlásilo učitelé nebo někomu jinému, bohužel pouze 47% dětí se domnívá, že to pomohlo.

Z dotazníku vyplynulo, že **na kolínských školách zažilo šikanu 38%** (tab.2) tj. 354 dětí (což se zásadně neliší od uvedených výzkumů), nejčastěji se šikana odehrávala na území školy a to v 38% (příloha č.2). Oběti šikany uvedly, že agresori byli v 77% chlapci.

Děti by se o tom, že se staly oběťmi šikany, svěřily nejraději rodičům 46%, po té svým kamarádům 26%, žákům by se nejvíce líbilo v případě šikany vyloučit agresora ze školy a to v 48% , na druhém místě by navrhovali sníženou známku z chování 21% (příloha č.2).

3.3 Šikana na ZŠ v Kolíně za poslední rok

Výsledky mého průzkumu, kterému jsem se věnovala ve své bakalářské práci, mi nedaly uspokojivou odpověď. Stále nemohu uvěřit, že by si děti navzájem tolik ubližovaly, že by mezi nimi bylo tolik agresivního jednání a chování! Domnívala jsem se, že dotazník nebyl správně pochopen nebo že děti neporozuměly pojmu šikana, jako záměrnému opakovanému ubližování druhým. Napadlo mě, že žáci mohou do dotazníku uvádět i takové křivdy, kterým se jim dostalo například v mateřských školách nebo na dětském hřišti, když jim např. „nějaké batole zbořilo bábovičku“. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla v následujícím školním roce 2006/2007 použít při svých besedách stejný dotazník, ale zaměřený pouze na šikanu za poslední rok. (Příloha č.3) Před vyplňováním dotazníku jsem se snažila dětem srozumitelně a výstižně vysvětlit pojem šikana. Při vysvětlování jsem použila i mediálně známé případy šikany. Tohoto dotazníkového šetření se celkem účastnilo 630 respondentů ze všech osmi základních škol, ze kterého vyplynulo, že během posledního roku **osobně zažilo šikanu 21% dětí**, což je pokles o 17% oproti výsledkům průzkumu bez časového omezení. Ostatní hodnoty se nijak výrazně neliší.

Průzkum dále ukázal, že klesl počet svědků šikany o necelých 12%, ale pouze necelá polovina toto jednání někomu oznámila a z toho pouze 40% dětí má pocit, že to pomohlo. Tyto získané údaje jsou výzvou k tomu, aby se v primární

prevenci nadále pokračovalo, domnívám se, že preventivně působit pouze na děti nestačí, zřejmě je potřebné komplexní řešení, do kterého by byli zapojeni i učitelé, aby dokázali sami odhalit počátky šikany, a zejména, aby ji uměli efektivně řešit. Zjevně se jedná o nelehký dlouhodobý úkol.

Pro přehlednost získaných údajů jsem zvolila tabulky a graf.

Počty žáků jednotlivých škol, kteří se zúčastnili dotazníkové metody na výskyt šikany během posledního roku

Tabulka č.3 – očíslování škol je nahodilé

Škola	1.ZŠ	2.ZŠ	3.ZŠ	4.ZŠ	5.ZŠ	6.ZŠ	7.ZŠ	8.ZŠ	Celkem
Počet žáků	69	166	104	129	49	30	58	25	630

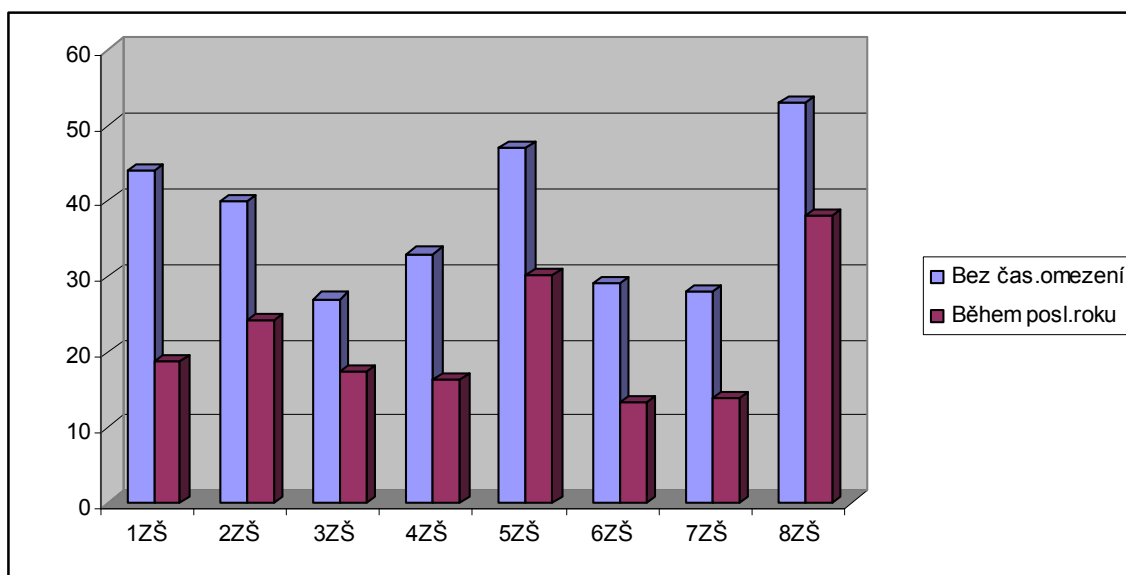
Procentuální vyjádření počtu šikanovaných dětí během posledního roku na jednotlivých základních školách v Kolíně

Tabulka č.4 – očíslování škol je nahodilé

Škola	1.ZŠ	2.ZŠ	3.ZŠ	4.ZŠ	5.ZŠ	6.ZŠ	7.ZŠ	8.ZŠ	Celkem
Osobně zažilo šikanu v%	18,8	24,1	17,3	16,3	30,2	13,3	13,8	38	21%

Cílem mého snažení, bylo zjistit počet dětí, kteří zažili šikanu během posledního roku, tyto údaje jsem se pokusila porovnat s dotazníkem, který byl bez časového omezení a respondenti ho vyplňovali předešlý rok. Výsledky šetření týkající se hlavní otázky jsem se pokusila pro názornost zobrazit pomocí grafu, ze kterého je zjevně patrný pokles obětí agresivního chování ze strany vrstevníků.

Porovnání počtu obětí šikany bez časového omezení s výsledky průzkumu za poslední rok v procentech - Graf č.1

Procentuelní porovnání získaných dat na výskyt šikany během posledního roku s výsledky dotazníku bez časového omezení

Dotazník vyplnilo 630 žáků 4.-9. tříd z 8 základních škol v Kolíně a veškeré číselné údaje jsou uvedeny v %. V některých tabulkách nejsou uvedeny všechny možnosti odpovědí (možno porovnat s přílohou č.1 a 3).

1) Byl(a) jsi někdy svědkem šikany svého spolužáka během posledního roku ?

Výsledky šetření	Během posledního roku	Bez časového omezení
ano	40,6%	52%
ne	59,4%	48%

2) Upozornil(a) jsi na tuto skutečnost učitele nebo někoho jiného?

Výsledky šetření	Během posledního roku	Bez časového omezení
ano	44,9%	47%

3) Pomohlo to?

Výsledky šetření	Během posledního roku	Bez časového omezení
ano	40%	47%
ne	29,6%	24%
nevím	30,4%	29%

Z tohoto souboru otázek je zřejmé, že svědky agresivního chování vůči spolužákovi se za poslední rok stalo o necelých 12% žáků méně, ale bohužel menší procento dětí na takové jednání někoho upozornilo. Zde je patrné, že se důvěra k dospělým či pedagogům nikterak výrazně nezvýšila. Je škoda, že ti, kteří se snažili šikaně zabránit a obrátili se na učitele či jiného „dospěláka“ se domnívá, že to pomohlo pouze ve 40% případech, což je oproti dřívějším výsledkům bez časového omezení o 7% méně. Domnívám se, že odpovědi žáků na tyto otázky ukazují na to, že dostatečně nefunguje dobrá komunikace mezi žáky a pedagogy. Bylo by dobré, kdyby se učitelům, výchovným poradcům či metodikům prevence podařilo získat větší důvěru žáků, protože pokud včas nezasáhnou v boji proti šikaně, budou mít později mnohem více práce s narůstající brutalitou agresorů a následky takového jednání na obětech. Dobrá komunikace a vzájemná důvěra vede k příznivému školnímu klimatu.

4) Řekl ti někdo během posledního roku co dělat, když tě někdo šikanuje?

Výsledky šetření	Během posledního roku	Bez časového omezení
ano	72,5%	79%
ne	27,5%	21%

Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že žáci dostávají informace o šikaně zřejmě průběžně, což je úkolem primární prevence. I přes vysoké procento informovaných dětí se domnívám, že je potřeba na tomto úkolu neustále pracovat a preventivní činnost zaměřovat nejen na podávání sdělení týkající se agresivního chování a šikany, ale i na ostatní sociálně patologické jevy, jako je záškoláctví, různé závislosti apod.

5) Stal (a) jsi se obětí šikany během posledního roku?

Výsledky šetření	Během posledního roku	Bez časového omezení
ano	21%	38%
ne	79%	62%

Tato otázka byla středem mého zájmu, zde se alespoň částečně potvrdila má domněnka, že děti uvádějí i starší údaje o šikanování, které zažili na vlastní kůži. Na druhou stranu se také mohly projevit výsledky mého snažení v oblasti primární prevence, nebo snažení jiných, kteří se touto či obdobnou problematikou zabývají. Přesto **21% šikanovaných dětí** na kolínských školách za poslední rok je velkým procentem. Je patrné, že ze 630 dotazovaných má 132 žáků nepěknou zkušenost se svými spolužáky či rádobý kamarády. Je tedy pořád co vylepšovat!

6) Kde se ti to stalo?

Výsledky šetření	Během posledního roku	Bez časového omezení
ve škole	39,4%	38%
ve třídě	30,3%	29%
v kroužku	2,3%	2%
mimo školu	28%	31%

7) Kdy se ti to stalo?

Výsledky šetření	Během posledního roku	Bez časového omezení
před pár dny	16,7%	12%
před týdnem	6,8%	5%
před měsícem	20,5%	16%
před více měsíci	56%	67%

8) Jak často se stává, že tě někdo šikanuje?

Výsledky šetření	Během posledního roku	Bez časového omezení
každý den	9,1%	12%
jednou týdně	16,7%	14%
jednou za měsíc	22%	10%
jednou za rok	52,2%	64%

Odpovědi na tyto otázky ukazují, že i nadále nejnebezpečnějším prostředím, kde dochází k šikanování je území školy a školní třídy a hned po té následuje prostředí mimo školu. V 56% případech žáci uvedli, že šikanu zažili před více měsíci, ale bohužel stouplo procento i šikanovaných před pár dny, 9,1% dětí bohužel zažívá šikanu každý den, což je 12 žáků ze 132, kteří se osobně setkali se šikanou.

9) Jak šikana vypadala?

Výsledky šetření	Během posledního roku	Bez časového omezení
nikdo se se mnou nebavil	5,3%	3%
posmívali se mi	11,3%	16%
ponižovali mě	23,6%	16%
nadávali mi	20,4%	28%
bili mě	31%	26%
kopali mě	8,4%	12%

10) Kolik bylo agresorů?

Výsledky šetření	Během posledního roku	Bez časového omezení
jeden	34,1%	25%
dva	23,5%	27%
více	42,4%	48%

11) Kdo tě šikanoval častěji?

Výsledky šetření	Během posledního roku	Bez časového omezení
chlapci	83,3%	77%
děvčata	16,7%	23%

Tato skupina odpovědí v šetření ukazuje, že během posledního roku zřejmě stoupla agresivita útočníků, protože 31% obětí uvádí, že byli bití a 23,6% dotázaných bylo ponižováno, což je nárůst oproti předchozím výsledkům. Ve 42,4% případech šikany bylo agresorů více a s drtivou převahou se jednalo o chlapce.

12) Zastal se tě někdo?

Výsledky šetření	Během posledního roku	Bez časového omezení
ano	65,2%	60%
ne	34,8%	40%

Odpovědi respondentů na tuto otázku mě celkem potěšily, protože stoupl počet těch, kteří se dokázali zastat oběti, přesto by se takové jednání mělo neustále posilovat, mělo by nás být více, kteří bychom dokázali podat pomocnou ruku, když to někdo potřebuje. Vždyť nikdo neví, kdy se může dostat do podobné situace. To, že jsme opustili školní lavice neznamená, že se už nemůžeme stát obětí šikany, jsou známy i případy šikany v zaměstnání tzv. mobbing nebo bossing.

13) Komu by si takovou věc řekl nejraději?

Výsledky šetření	Během posledního roku	Bez časového omezení
rodičům	42,9%	46%
sourozenci	9,2%	7%
příbuzným	4%	4%
učiteli	7,1%	9%
kamarádovi	29,5%	26%
linka bezpečí	2,2%	4%
policii	5,1%	5%

14) Jaký by měl agresor dostat trest?

Výsledky šetření	Během posledního roku	Bez časového omezení
poznámka	3,7%	7%
ředitelská důtka	9,2%	9%
snížená známka z chování	20,6%	21%
vyloučení ze školy	48,6%	48%
ústav-polepšovna	8,4%	9%
odplata-to samé	9,5%	7%

Tyto odpovědi ukazují, že 42,9% tj. 270 dětí ze všech dotázaných by se obrátilo v případě šikany na rodiče, z čehož vyplývá, že je mezi nimi a rodiči poměrně dobrá komunikace a že by se nebáli svěřit se se svými problémy. Nepatrně stoupl procento těch, kteří by se svěřili kamarádovi, to je opět důkazem toho, že primární prevence má své opodstatnění, myslím si, že je vhodné, aby právě tyto kamarádi měli dostatek informací, aby dokázali v takovém případě pomoci.

Také mě potěšila neklesající i když nepatrná důvěra v policii, protože jsem vystupovala jako strážník městské policie a snažila si důvěru dětí získat.

Zajímavá je i poslední tabulka - procento dotázaných, které by v případě šikany agresora vyloučili ze školy, zůstává v podstatě stejné, to samé je i u snížené známky z chování. Na druhou stranu stoupl o 2,5% těch, kteří by rádi agresorovi způsobili to samé, je to nejspíš tím, aby agresori pocítili stejnou bolest jak fyzickou tak i psychickou, jakou způsobují svým obětem.

Surmaj Jan 5.A

3.4 Příčiny šikany z pohledu dětí

Šetření prováděné na všech základních školách v Kolíně odhalilo, že je stále poměrně vysoký počet obětí šikany. Vyplněné dotazníky jsem zpracovávala průběžně a zjištěné výsledky mě vedly k dalším otázkám „Jak to vidí děti? Proč tedy dochází k šikaně? Jak by se dala situace zlepšit?“. Z tohoto důvodu jsem mezi dětmi provedla anketu (příloha č.4). Jedná se o dvě, na první pohled lehké otázky, ale při vyplňování se ukázalo, že odpověď na ně není vůbec jednoduchá, což žáci potvrzovali. Této anketě se účastnilo 311 respondentů. Vzhledem k tomu, že se jednalo o otevřené otázky, bylo i zpracování poměrně náročné. Získané odpovědi jsem se pokusila roztřídit podle toho, jak se podobaly či naopak lišily a pro přehlednější orientaci jsem je po seřazení umístila do tabulky č.5 a 6.

Před vyplnění anketních otázek byli žáci informováni o výsledku celonárodního šetření, kde výzkum ukázal, že 41% dětí zažilo šikanu, po té následovala první otázka: Co je, podle tebe, příčinou?

Příčiny šikany z pohledu dětí

Tab.5

Odpovědi respondentů	Počet žáků	V procentech
Nevím	68	21,9 %
Vytahování, frajeřina	65	20,1 %
Agresivita, chování dětí, výchova, špatné vzory	51	16,7 %
Odlišnost, špatný vzhled, slabost	47	14,8%
Potřeba si něco dokázat	23	7,5 %
Nevyrovnanost osoby agresora	18	5,8 %
Zanedbávání v rodině	11	3,5 %
Strach oběti to oznámit, oběť se neumí bránit	10	3,2 %
Televize, PC hry, drogy, kouření	8	2,6%
Nevšimavost okolí	4	1,6%
Nuda	2	0,7%
Strach zastat se oběti	2	0,7%
Špatné vztahy v kolektivu	2	0,7%

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že 68 dětí z 311 nemá představu co je důvodem či příčinou agresivního jednání vrstevníků, druhé místo obsadil názor, že se jedná o vytahování a „frajeřinu“ agresorů, 16,7% respondentů se přiklání k názoru, že příčinou je nevhodná výchova, špatné vzory a celkové agresivní chování. Musím přiznat, že se také přikláním k tomuto názoru. Další příčinou šikany z pohledu žáků bývá ve špatném vzhledu, odlišnosti či slabosti potenciální oběti. 23 dětí se domnívá, že agresor si potřebuje něco dokázat a dalších 18 respondentů považuje agresory za nevyrovnané osobnosti nebo zanedbávání budoucích agresorů v rodinné výchově. Zajímavým názorem se jeví také názor 10 žáků, kteří se domnívají, že příčinou šikany může být strach oběti oznámit, že dochází k takovému jednání, nebo to že se oběť nedokáže bránit. Další důvody mohou pak být vliv např. televize, PC her, drog,

nevšímavost okolí, nuda, špatné vztahy v kolektivu a bohužel také strach zastat se oběti. Primární prevence na školách není všelékem, ale je zřejmé, že jejím působením by se dali některé následky zmírnit, ale už nedokáže zasáhnout na výchovu v rodině či ovlivnit zanedbávání dítěte rodiči, ať už k němu dochází např. z nedostatku času rodičů, či závislosti jednoho z nich na návykových látkách apod.

3.5 Dílčí závěr

V této části práce se zabývám šetřením zaměřené na výskyt šikany na osmi základních školách v Kolíně. Sestavený dotazník, který sloužil ke sběru dat, vyplňovali žáci 4. – 9. tříd. Tomuto tématu jsem se věnovala i ve své bakalářské práci, kde jsem se pokusila zjistit kolik dětí na kolínských školách zažilo šikanu, tohoto výzkumu se zúčastnilo 941 respondentů. Po zpracování získaných údajů vyšlo najevo, že osobní zkušenost se šikanou má 38% dětí, tyto výsledky se výrazně neliší od celonárodního průzkumu.

Navštěvovala jsem často základní školy a domnívala jsem se, že takové číslo nemůže odpovídat skutečnosti, ale můj celkový dojem, je zřejmě zkreslený. Přes zjištěné výsledky jsem byla stále přesvědčena, že situace na základních školách není tak dramatická, proto jsem v následujícím školním roce uskutečnila další šetření, ve kterém jsem použila stejný dotazník, který byl zaměřen na výskyt šikany za poslední rok. Dotazník vyplnilo celkem 630 respondentů, kterým jsem se pokusila srozumitelně a výstižně vysvětlit pojem šikana, použila jsem i mediálně známé případy. Výsledky výzkumu ukázaly, že za poslední rok zažilo šikanu 21% dětí, což není nikterak nezanedbatelné číslo a ukazuje to na potřebnost preventivního působení.

Výsledky při průběžném zpracování vyplněných dotazníků mě vedly k dalším otázkám. Jaké jsou příčiny šikany z pohledu dětí, a jak by se dalo šikaně zabránit? Tyto otázky jsem položila těm, kterých se to nejvíce dotýká. Anketní lístek s otevřenými otázkami vyplnilo 311 žáků. Zpracování nebylo jednoduché, ale na prvním místě příčin šikany respondenti uvádějí vytahování, frajeřinu, dále pak špatná výchova, špatné vzory přes zanedbávání v rodině až po nudu a špatné vztahy v kolektivu.

Je zřejmé, že i děti si uvědomují, že šikana je závažným společenským problémem, který má spoustu rozmanitých příčin a důvodů a že řešení tohoto problému nebude jednoduché, jak ukazují jejich odpovědi a názory uvedené níže.

4 Některé aktivizující metody jako prevence agresivity

4.1 Aktivizující výukové metody

Aktivizující neboli participativní výukové metody umožňují, aktivní spolupráci při výuce (participovat – podílet se na něčem). Tyto metody vedou k tomu, aby se lidé, studenti, žáci mohli na něčem podílet, komunikovat, aby byli aktivní, umožňují uspokojovat lidskou potřebu jednat a tak se zároveň učit.

Aktivizující metody umožňují :

- komunikovat – sdělovat, dorozumívat se
- participovat – podílet se na něčem
- exteriorizovat – převádět skrytou aktivitu na zjevnou – slovo, jednání a tím vším se zároveň učit

Tyto metody lze chápat jako didaktické metody, jejichž základ tvoří problémové metody tj. metody řešení problémů formou skupinové práce nebo techniky pro sociálně psychologický výcvik. (Sýkora, F., 2003, str.33)

Mezi aktivizující metody patří:

- diskusní metody
- brainstormingové metody
- situační metody
- inscenační metody
- psychologické hry
- didaktické hry (Rogožanová, L., 2005, str.19)

Aktivizující prvky participativních metod se uplatní např. v těchto oblastech

- a) pedagogická oblast – při formulování a rozboru problémové situace, při hledání hypotéz a variant řešení a jejich ověřování, při obhajobě vlastních názorů ve skupinové diskuzi a při konfrontaci teorie s praxí, při přípravě k řešení a odstraňování problémů v budoucí profesi atd.

- b) psychologická oblast – aktivizace intelektu (rozvoj vlastností myšlení a myšlenkových operací), při řešení problémů, uspokojování sociální potřeby (řešit problémy v praxi, ověřit si vlastní vědomosti a dovednosti i schopnosti seberealizace), rozvoj sociálně komunikativních dovedností (kontaktu, vcítění se, spolupráce), přenos dovedností a zkušeností do jiných oblastí atd. (Sýkora, F., Vavrečka, V., 2004, str.13)

Diskusní metody – slovo je pro učitele pomůckou pro nejrychlejší a nejefektivnější předání požadovaných informací. Pokud však hovoří pouze pedagog a studenti nejsou zapojeni – neparticipují na výuce, jejich pozornost postupně klesá. Diskusní metody slouží k tomu, aby aktivizovali studenty, aby se studenti spolupodíleli na výuce, tím se zvyšuje jejich pozornost a výuka se dostává na jinou kvalitativní úroveň. Základem těchto metod je tedy rozdělení komunikační aktivity mezi učitele a žáky. (Rogožanová, L., 2005, str.20)

Brainstormingové metody – pojem brainstorming lze přeložit jako bouře v mozku, jedná se o kreativní techniky, kdy dochází k nacházení nových možností i neobvyklých řešení zadaného problému. Jedná se v podstatě o náhlou inspiraci, okamžitý nápad, kdy nedochází k vyřešení daného problému, ale pouze k získání podnětů k jeho vyřešení. Tyto metody podléhají pravidlům, kde nejdůležitějším je, že žádný nápad nesmí být kritizován.

Situační metody - podstata těchto metod spočívá v řešení problémů, problémové situace, kdy základem je konfrontace názorů a postojů účastníků. Aktéři se při těchto metodách učí rozhodovat, což je velkým přínosem, protože každý z nás se musí rozhodovat v různých záležitostech každý den.

Inscenační metody – jsou to metody hraní rolí, kde nedochází k diskusi o problému, problém nebo problémová situace se řeší simulací, určitým jednáním, chováním. Aktéři vystupují v rolích těch, kteří řeší daný problém, tím se učí vlastní zkušeností a prožitkem.

Psychologické hry – by měl užívat pouze zkušený odborník, orientují se na mezilidské vztahy, tvořivost, sebepojetí a sebevýchovu. Jejich funkcí je utváření postojů, vztahů k lidem a k hodnotám, hledání a objevování sama sebe, rozvoj motivace apod.

Didaktické hry – lze využít ve všech předmětech výuky, studenti jsou vedeni k vzdělávacímu cíli hrou. Účinnost těchto metod se odvíjí od osobnosti pedagoga, jeho talentu a zkušeností.

4.2 Metoda aktivního sociálního učení (MASU)

Jedním z mnoha druhů boje proti šikaně se jeví právě primární prevence a intervence na základních školách, kde také nejvíce dochází k šikanování. Domnívám se, že seznámit děti na školách se šikanou, typy a příčiny a možnými řešeními, nestačí k tomu, aby se počet šikanovaných snižoval. Mnohem účinnější se může ukázat metoda aktivního sociálního učení, kde se děti aktivně podílejí na možných způsobech řešení u praktických příkladů.

Už jen samotná podstata toho, že se případ v praktické ukázce doopravdy stal, nutí děti k zamyšlení a to, že se k němu mohou veřejně vyjádřit a dát tak najevo svůj postoj vůči násilí, samozřejmě mění postoje i ostatních dětí v kolektivu.

Metoda aktivního sociálního učení, praktikovaná u nás také pod názvem „sociálně psychologický výcvik“ či „interaktivní učení“ je metoda, která je hravou formou zaměřena hlavně na praktické dovednosti a v současnosti se jeví jako jedna z nejefektivnějších forem učení.

Lidské učení se vyvinulo na základě jiných druhů učení jako je učení podmiňováním, učení pokusem a omylem, učení senzomotorické, učení verbální, učení pojmové, učení vzhledem a řešením problémů, učení nápodobou, učení v životních souvislostech. Lidské sociální učení představuje kvalitativně novou úroveň, liší se od ostatních druhů učení sociální podmíněností a přebíráním společenské zkušenosti prostřednictvím řeči. Pod sociální podmíněností si představujeme vliv práce, společnou činnost lidí, sociální styk a proces komunikace.

Sociální učení patří k vývojově nejvyššímu druhu učení, kdy se člověk učí ze změn, které sám svojí aktivní činností vyvolává ve svém prostředí. Všechny druhy učení se uskutečňují v sociálních podmínkách a podobně jako motorické schopnosti a zručnost se dají naučit, tak se dají naučit i sociální schopnosti, ne však tradičními vzdělávacími metodami, ale především zvyšováním vědomostí a větší informovaností lidí (Kredátus, J., 1989, str.28), v našem případě dětí.

Dítě získává různé návyky napodobováním druhých dětí, pamatuje si to, co spolu s ostatními prožilo, řeší problémy a úkoly. Sociální učení je osvojování

si takových forem chování, které jsou jinými dětmi a lidmi podporované a posilované a odnaučování se takového chování, které jsou odsuzované a zakazované. Jeden z možných výkladů charakterizuje sociální učení jako učení se rolím, tj. učení se konat, cítit a vnímat podobným způsobem jako konají, cítí a vnímají ostatní lidé, kteří ve společnosti zaujímají stejné místo. V průběhu sociálního učení dětí se tedy odevzdávají informace, názory, myšlenky, postoje, hodnoty a vědomosti. Důležitým prvkem je *aktivita*, pod kterou rozumíme živou energickou činnost, zaměřenou na dosažení cíle, splnění určitého úkolu.

Při aktivním sociálním učení se dítě *aktivně a vědomě* podílí na analýze, rozboru své činnosti a činnosti skupiny, vědomě využívá poznatky a zkušenosti z předcházející činnosti k jejímu dalšímu řízení a k životní orientaci. Aktivní sociální učení mění vlivem plánovaného a dlouhodobého řízeného učení sociální činnosti, postoje, chování, osobnost. Děje se tak především při skupinovém řešení problému. Metoda aktivního sociálního učení spojuje pozitivní a negativní zkušenosti lidí s novými poznatky a metodami v jejich jednání, zejména v budoucnosti.

(Kredátus, J., 1989, str. 30)

Školní třída je právě prostředím, kde dochází k sociálnímu učení, stejně jako v tomto kolektivu může dojít k rozvoji šikany, kdy ve čtvrtém stupni se většina žáků ztotožňuje s agresory, tak lze cíleným aktivním sociálním učení dosáhnout toho, že agresivní chování bude většinou žáků odsuzováno a tudíž by se mělo zabránit vzniku a rozvoji agresivního chování a následně pak šikany.

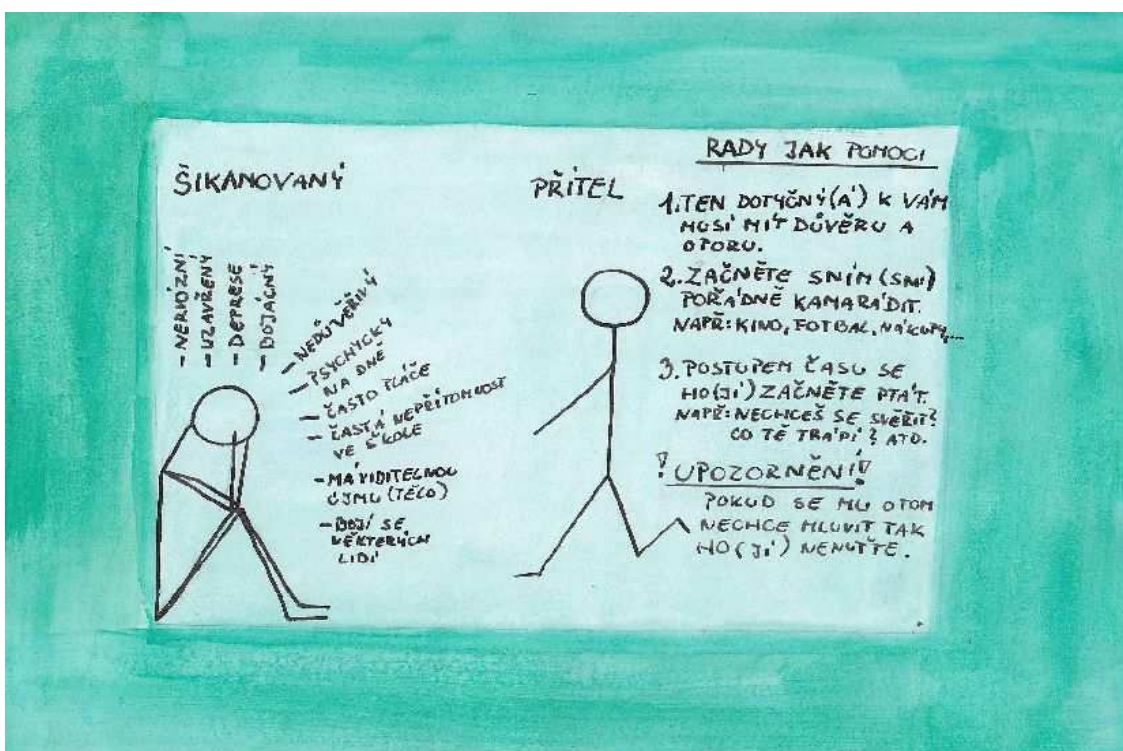
Metoda aktivního sociálního učení programového (ASUP)

Už samotný pojem aktivní sociální učení programové (ASUP), poukazuje na skutečnost, že je programem pro záměrné zdokonalování sociálních činností, pro zvyšování sociální způsobilosti člověka a efektivnosti jeho sociálního chování a jednání. ASUP je zaměřené na řešení zátěžových situacích, které jsou odvozené z praktických příkladů šikany.

Tato metoda je jak diagnostická tak formativní. Diagnostická proto, že při skupinovém řešení si zjišťuje nejpalcivější otázky, neshody, konflikty ve třídě. Formativní proto, že při skupinovém řešení každý žák aktivně řeší zátěžovou situaci, má svoji strategii, přitom v jednotlivých fázích dochází ke změnám, ke ztotožnění

se s nejefektivnějším řešením, které v konečném hodnocení formuje postoje k problému a má vliv na osobnost řešitele.

V každém kolektivu dochází k různým šarvátkám. Problémem školáků je, že pokud nemají dostatek informací, znalostí a nezaujmají k agresivnímu chování odsuzující postoj, může toto jednání přerůst v šikanu. Z tohoto hlediska je důležité seznamovat děti již na prvním stupni základních škol se šikanou, jejím průběhem a možnostech jak se jí ubránit, což je v podstatě primární prevence. ASUP je právě cestou jak tohoto efektivně dosáhnout. Školáci jsou seznamováni s praktickými příklady šikany a sami volí způsoby řešení.

Linhartová Alžběta 9.A

S využitím této metody se dítě aktivně zapojuje do řešení daného problému a spolu s ostatními hledá nejvhodnější řešení, což vede k tomu, že se v průběhu řešení problému mění postoje a názory dětí a to je právě účelem této primární prevence.

4.3 Společné úsilí při výchově s potenciálními agresory a oběťmi

Na úvod vyučovací hodiny se nejprve představím a sdělím žákům, jakému tématu bude vyučovací hodina věnována a jakým způsobem bude probíhat. Poté se žáků dotazuji, co si představují pod pojmem šikana a jak si myslí, že vypadá a jakým způsobem probíhá. Neustále je podněcuji k dotazům a k tomu, aby sdělili i svoje zkušenosti se šikanou. Někdy se začne řešit šikana, která vznikla přímo ve třídě. Nejvíce se mi osvědčila metoda kolektivního a veřejného odsouzení počínání agresora nebo agresorů. Rovněž považuji za důležité žákům vysvětlit, že by se jeden druhého měl zastat a že by si měli navzájem pomáhat a pokud nastane situace, kterou nezvládnou sami anebo se neustále opakuje v různých proměnách, je nutné, aby to nahlásili pedagogovi. Mělo by se jednat o učitele, kterému důvěřují a který je zajisté proškolen k tomu, aby nastalou situaci vyřešil a nebo se rovnou obrátit na metodika prevence, který působí na každé škole.

Při většině besed spíše žáci sdělují názory o tom, co si myslí, že šikana je a jak se projevuje. Jejich odpovědi týkající se jejich představ o šikaně doplním, seznámím je s projevy a fázemi, kterými šikana prochází a jakým způsobem by se měli bránit, kdyby se stali obětí šikany. Po výkladu látky se žáků zeptám, zda-li všemu porozuměli a vyzvu je k případným dalším dotazům.

Pro zpětnou vazbu, zda žáci pochopili dané informace, které jsem jim sdělila, popřípadě doplnila, jim dám teoretický příklad. Pro lepší názornost si vyberu dva žáky a zeptám se, zda by se jednalo o šikanu, kdyby jeden druhého opakovaně lechtal, a tomu druhému by se to nelíbilo. Samozřejmě dodám, že by to ostatním samozřejmě připadlo legrační a že by se tomu všichni smáli. Většina dětí ihned reaguje s tím, že se o šikanu nejedná, jelikož je to pouze legrace a zábava. Poté však začnou váhat a dojdou k závěru, že pokud se lechtání spolužákovi nelíbí a je opakované a zejména, že se tím baví celá třída, tak se může jednat o šikanu. Tím jsem si ověřila, že děti pochopily za jakých okolností se jedná o šikanu a mohu přistoupit k mému průzkumu.

Žákům rozdám dotazník, který jsem si připravila za účelem zjištění kolik dětí se stalo obětí šikany a vysvětlím, jak mají postupovat při jeho vyplňování (příloha č.1, nebo č.3). Po odevzdání dotazníku, rozdám jeden z jedenácti připravených praktických příkladů (příloha č.5) a vysvětlím jak budeme postupovat při jeho řešení. Mé zkušenosti s touto metodou ukazují, že se objevují rozdíly v aktivitě v závislosti na věku žáků

a na hodině, kdy probíhá aktivní sociální učení. Mnohem aktivněji a ochotněji se zapojují žáci nižších ročníků na rozdíl od žáků 8. a 9. tříd. Dalším rozhodujícím činitelem ovlivňující aktivitu účastníků je čas. V ranních hodinách je aktivita nejvyšší, po velké přestávce či po hodině tělesné výchovy se aktivita snižuje, nejnižší aktivita žáků je však po obědě. K těmto údajům jsem neprováděla žádný průzkum, je to pouze můj nepodložený postřeh z hodin strávených na základních školách.

4.4 Realizace sociálního učení v kolektivu

Vlastnímu řešení situace předchází vstupní instrukce

„Každý z vás se určitě již setkal s různým pošťuchováním, strkanci apod. Někteří mají dokonce zkušenost se šikanou. Abychom zlepšili svoji připravenost na obdobné situace, musíme se naučit tyto situace zvládat sociálním tréninkem. To znamená, že se budeme učit jeden od druhého, budeme společně řešit praktické případy, které se skutečně staly. Proč se tomuto sociálnímu tréninku říká aktivní sociální učení? Aktivní proto, že jsme při něm všichni aktivní, diskutujeme spolu, každý může říci otevřeně svůj názor. Proč sociální? Sociální učení je to proto, že se ho učíme ve skupině. Nakonec učení je proto, že si vzájemně povíme svoje zkušenosti, názory a postoje.“

Jako ukázkou do své diplomové práce jsem vybrala jeden příklad ze života, kdy došlo k šikaně.

„To pajdavý kopyto“ za všechno může

Od první třídy si s ní nikdo nechtěl hrát, protože prý nikam nedojde. Jana byla totiž postižena mozkovou obrnou. Někdy ji sice pod nátlakem pedagogů někam odvěkli, ale tam ji nechali. Jejich krátkodobou pozornost získala pouze tehdy, když jim něco dala.

Celé se to zhoršilo, když Jana přešla na druhý stupeň do jiné školy. Nečekala ji sice „přivítáčka“, jak bývá někdy zvykem, ale děti ji začaly „virtuózně“ trápit. Jejich fantazie a radost z utrpení oběti byly bezmezné. Jana se cítila hrozně a často dlouho plakala. Jednou „děti s citem pro demokracii“ vypsaly referendum, zda s nimi může jet Jana na hory, či ne. Většina nechtěla.

Později třída veřejně odhlasovala, aby Jana odešla z jejich třídy. Důvod tohoto kolektivního rozhodnutí byl „prostý“. Za všechny problémy - ať už prospěchové,

nebo kázeňské – je zodpovědná Jana. Ona je viník všeho špatného, co se ve třídě děje! Proto bylo zakázáno s Janou mluvit. Nevole a štitivost vůči ní se stále stupňovaly. (Kolář, M., 2001, str. 45)

1. Vaše konkrétní řešení.
2. Další možné varianty řešení.
3. Doplnující otázky:
 - a) Co mohla Jana udělat?
 - b) Co mohli udělat ostatní spolužáci?
 - c) Vyřeší odchod Jany ze třídy problémy?

Při nacvičování metody aktivního sociálního učení si třídu rozdělím do menších řešitelských skupin po pěti až šesti dětech. Každá skupina si zvolí svého vedoucího, který bude zapisovat způsoby řešení na papír. Až žáci dokončí svou přípravu, jednotliví vedoucí prezentují názory skupiny jeden po druhém a začneme o způsobech řešení diskutovat. Cílem je, aby se žáci od svých spolužáků co nejvíce dozvěděli a řekli si i to, co o podobných situacích slyšeli od jiných. V průběhu diskuse může každý vyslovit jakýkoliv názor anebo návrh na řešení. Diskusi neomezují a neovlivňují, ale podněcují k hledání nových, originálních způsobů řešení. Když se objeví konstruktivní návrh řešení, zastavím diskusi a ve zkrácené formě zapíši na tabuli. Na tabuli se postupně objeví několik způsobů řešení.

V průběhu písemného a diskusního řešení opakovaně kladně motivuji účastníky sociálního tréninku slovním povzbuzováním, pochvalou a kladným hodnocením jejich aktivity.

V poslední fázi vyzvu celou třídu, aby se pokusila vyhodnotit všechny návrhy, které jsou zapsány na tabuli a aby stanovila jejich pořadí z hlediska společenské správnosti a úplnosti nebo významnosti řešení. Poté následuje hlasování o jednotlivých návrzích, ke každému návrhu si napíši počet hlasů a tyto návrhy se podle důležitosti, kterou žáci stanovili, očíslovají. (Kredátus, J., 1989)

Metoda ASUP se žákům líbila, protože se mohli aktivně podílet na řešení problému a z jejich strany ji hodnotili jako zajímavou, ale i zábavnou.

Takto například řešili žáci z 6.A na základní škole v Kolíně předložený příklad a navrhli následující způsoby řešení a zároveň takto stanovili pořadí efektivity boje proti šikaně:

1. Spolužáci se oběti měli zastat a pochopit, že se do obdobné situace mohou také dostat.
2. Oznámit takovéto jednání rodičům a paní učitelce, popř. na linku bezpečí.
3. Učitelka měla děti seznámit, jak k postižené dívce přistupovat a že by ji měli žáci spíše ochraňovat.
4. Začít se s Janou bavit, později se přidají i ostatní.
5. Třída neměla právo o hlasovat o Janině odchodu.
6. Jana měla přestoupit na jinou školu pro podobně postižené děti.

Zvýše uvedeného vyplývá, že metodu ASUP děti pochopily, protože se nepřikláněly k návrhu řešení, který samy navrhly, ale vybraly si ten způsob řešení, o kterém byly přesvědčeny, že by zabránil šikaně, což bylo smyslem této hodiny.

4.5 Preventivní přístupy z pohledu dětí

Výše uvedená metoda aktivního sociálního učení se jeví jako poměrně efektivní metoda v boji proti šikaně. Mému působení na školách jsem věnovala poměrně hodně času a k problematice šikanování na ZŠ jsem se snažila přistupovat zodpovědně, byla bych ráda, kdyby se mi podařilo snížit procento obětí agresivního chování a zlepšit vztahy mezi vrstevníky.

Z tohoto důvodu mě zajímaly názory dětí na tento problém, zajímalo mě jak to vidí děti, co by se mělo nebo mohlo udělat, aby se šikaně zabránilo, nebo aby se alespoň omezila. Není nic jednoduššího než se na to zeptat těch, kterých se to bezprostředně dotýká a k tomu mi posloužila anketa s otevřenými otázkami uvedená v příloze č.4. Tohoto mini výzkumu se zúčastnilo celkem 311 respondentů z kolínských základních škol ve věku 11 – 16 let.

Je zřejmé, že na tuto otázku není jednoduchá odpověď, což také dokazuje široká škála těchto odpovědí. Po seřídění jsem získané údaje pro lepší přehlednost umístila do tabulky č.6.

Co by se mělo udělat nebo změnit, aby k šikaně nedocházelo?

Tab.č.6

Odpovědi respondentů	počet	procenta
Nevím	117	37,6
Vyšší tresty	32	10,3
Kamery na školách	23	7,4
Větší péče, lepší výchova ze strany rodičů	22	7
Lepší dozor učitelů	21	6,7
Zlepšit vztahy v kolektivu, více kolektivních akcí	20	6,4
Primární prevence	19	6,1
Zastat se oběti	12	3,8
Aby se oběť někomu svěřila např. učiteli, policii apod.	9	2,9
Šikaně se nedá zabránit	9	2,9

Umístění agresora do přísné speciální školy	6	1,9
Školní uniformy	5	1,6
Kroužky sebeobrany nebo s bojovým uměním	4	1,3
Lepší vztahy s učiteli, vytvoření kamarádského vztahu	4	1,3
Dozor policie okolo škol	4	1,3
Větší nabídka volnočasové zábavy	2	0,6
Zvlášť ve třídě děvčata a chlapci	1	0,4
Změna celé podstaty lidského chování	1	0,4

Přesto, že se žáci velmi snažili při vyplňování anketního listku, 117 dětí nemá žádnou představu o tom, co by se mělo udělat, aby k šikaně nedocházelo, 32 žáků z 311 se domnívá, že by pomohly vyšší tresty pro agresory, 7,4% respondentů uvedlo, že by situaci pomohl zlepšit kamerový systém na školách. Jako další možnost v boji proti šikaně uvedlo 22 žáků tj. 7% zlepšení výchovy dětí v rodinách nebo větší péče o děti. Jednadvacet dětí z celkového počtu se domnívá, že by výrazně přispěl větší a lepší dozor učitelů, zřejmě proto, že z výše uvedeného výzkumu vyplynulo, že nejčastěji dochází k šikaně na půdě školy či přímo ve třídě. Dále by mohlo přispět vylepšení vztahů v kolektivu nebo více kolektivních akcí. Devatenáct dětí se domnívá, že i primární prevence má své opodstatnění, že by se její aplikací mohlo dosáhnout snížení počtu obětí šikany.

Pouze 12 dětí se přiklání k názoru, že je velmi důležité zastat se oběti. Na dalších místech se usadily názory jako - aby oběť našla odvahu někomu se svěřit, agresora umístit do přísné speciální školy, kroužky sebeobrany, vylepšení vztahů s učiteli, dozor policie v okolí školy, více volnočasových aktivit, rozdělit třídy na dívčí a chlapecké. Jeden z dotazovaných uvedl, že by bylo potřeba změnit celou podstatu lidského chování. Zajímavým názorem se jeví odpověď devíti dotazovaných, kteří jsou přesvědčeni, že šikaně nelze zabránit. Možná mají pravdu, jen doufám, že se dá alespoň omezit. V odpovědích této ankety je i názor pěti respondentů, kteří se domnívají, že by mohly v boji proti šikaně pomoci školní uniformy, k tomuto názoru jsem je nejspíš navedla tím, že jsem při výkladu uvedla příklad šikany, který se odehrál v Polsku, kde oběť spáchala sebevraždu, což se stalo impulsem pro zavádění uniforem ve školách.

Z uvedených odpovědí všech dotazovaných je zjevná roztržičnost názorů, což je zřejmě také způsobeno různými příčinami agresivního chování, potažmo šikany, jak vyplynulo z uvedené ankety. Jen se potvrzuje všeobecně přijímaný názor, že šikana je závažný problém a její řešení, omezení či předcházení není nikterak jednoduchým úkolem.

V současné době probíhá na několika školách v celé České republice první projekt, který nabízí systémový a celostátně použitelný lék na boj proti šikaně, nazvaný Minimalizace šikany (MIŠ). Do tohoto projektu se zapojila Nadace Eurotel a občanské sdružení AISIS. MIŠ usiluje o snížení šikany na základních školách a spočívá v předávání zkušeností a speciální metodiky pro řešení šikany pedagogům. Do tříletého projektu se nejdříve zapojily pedagogické týmy devíti základních škol a poté se přidávaly další školy. Tým lektorů během víkendových seminářů předává pedagogickým pracovníkům zkušenosti a znalosti z oblasti bezpečného klimatu na školách a první pomoci proti šikaně. Domnívám se, že tento první komplexní způsob primární prevence by mohl výrazně přispět ke snížení výskytu šikany na základních školách, ovšem za předpokladu, že se bude zapojovat do projektu MIŠ stále více škol. Myslím si, že pouze preventivně působit na žáky základních škol nestačí, je zřejmě stejně důležité působit i na pedagogy, aby si uměli poradit v situacích, kdy stojí tváří v tvář šikaně, aby ji dokázali včas rozpoznat a najít optimální řešení vzniklé situace.

4.6 Dílčí závěr

Jako preventivní přístupy k projevům šikany na základních školách lze použít aktivizující výukové metody jako jsou diskusní, situační nebo inscenační metody. Má diplomová práce je zaměřena na práci s dětmi při řešení praktických příkladů metodou aktivního sociálního učení, kdy se děti ve školních lavicích aktivně podílejí na řešení těchto příkladů. Navzájem hodnotí své postoje a názory, které v průběhu řešení a diskuse mění a tím se každý učí od každého. Touto metodou dospějí k lepšímu zapamatování řešení v podobných zátěžových situacích.

Děti pracovaly s praktickým příkladem šikany, u kterého se pokoušely nalézt různé způsoby pomoci. Bylo zajímavé pozorovat žáky, jak své názory v průběhu této metody měnili a pokoušeli se společně nalézt nejúčinnější řešení k zabránění šikany.

Průběh celé besedy je časově velmi náročný, realizace všech fází besedy se musely stihnout během 45 min a je pravdou, že se velmi často pokračovalo i během přestávky. Naštěstí to děti nepovažovaly za nějakou újmu, protože se celá činnost během této hodiny žákům velmi líbila, zaujala je a aktivně se na ní podíleli.

Celkem 311 žáků z kolínských základních škol ve věku 11-16 let se zúčastnilo minivýzkumu s otevřenou otázkou : Co by se mělo udělat nebo změnit, aby k šikaně nedocházelo? Nejvíce žáků se domnívá, že by zabraly vyšší tresty nebo kamery na školách, ale také větší péče, lepší výchova ze strany rodičů. Objevili se také názory na rozdělení tříd na dívčí a chlapecké.

Závěr

Šikana se stává nebezpečně aktuální a stále frekventovanou formou chování a to nejen na základních školách. Agresivita mezi dětmi překročila již dávno hranici, kdy je možné nad ní ještě mávnout rukou, protože šlo jen o klučičí vyřizování účtů, kdy nejzávažnějším následkem je utržený rukáv.

Proto je potřeba nebýt k jakýmkoli projevům násilí lhostejní, čím dříve dokážeme zasáhnout, tím méně škody šikana napáchá. A to jak na osobnostech dětských agresorů, tak na osobnostech obětí. Jestliže se v momentě přímého násilí nikdo z nás proti agresorovi nepostaví, můžeme se dočkat toho, že se kolem něj vytvoří jakési jádro, které při organizování šikany spolupracuje a šikanu postaví na úroveň normálního chování. Postupně může normy chování agresora přijmout většina a najednou i ti vzorní, ukáznění a mírní žáci nejenže týráni spolužáka přihlížejí, ale začnou se i vůči němu chovat krutě. A co víc, cítí při tom určité vlastní uspokojení.

Problémem šikany je, že má tisíce podob a že se jí děti dopouštějí aniž by si uvědomovaly, že tomu druhému ubližují. V podstatě se dá říci, že šikana je, když někdo opakovaně a záměrně ubližuje druhému a jemu se to nelíbí a pociťuje to jako svou vlastní újmu. Z pohledu agresorů se jedná pouze o legraci a neuvědomují si, že si oběť šikany odnáší následky tohoto jednání do dalšího života, nejčastěji se jedná o psychické problémy, strach z nových kolektivů, pocity méněcennosti, jsou ovšem i případy, kdy si oběť nese do života i fyzické následky, někdy se dokonce oběť pokusí o sebevraždu. U pokročilé šikany může být naplněna skutková podstata hned několika trestných činů. Je nutno podotknout, že odhalení šikany je nelehkým úkolem, je daleko jednodušší a účinnější šikaně předcházet, než potom řešit její následky. K tomuto účelu slouží zejména primární prevence. S prevencí je třeba začít už v předškolním věku, kde by děti měly být připraveni na to, že se k sobě lidé, ale i děti, nechovají vždy férově a vysvětlit jim, jak si v takovém případě počínat, že je důležité se někomu svěřit a nenechávat si to pro sebe a trápit se tím.

Nejúčinnějším bojem proti šikaně je zvýšení právního vědomí dětí, dále je důležité, aby se děti naučily k sobě chovat ohleduplně a aby si pomáhaly a neubližovaly si navzájem. Děti samy musí pochopit, že nikdo nemá právo druhému beztrestně ubližovat a že oznámení šikany je něco jiného než obyčejné žalování.

Jedním z cílů mé předchozí, bakalářské práce bylo zmapovat výskyt šikany na kolínských školách. Při besedách jsem dotazníkovou metodou zjistila, že 38% dětí na kolínských školách bylo nebo je šikanováno. Tento výsledek je o něco málo nižší než je celonárodní průzkum, proto jsem se ve své diplomové práci pokusila stejnou dotazníkovou metodou zjistit výskyt šikany na základních školách za poslední rok. Zmíněné dotazníkové šetření ukázalo, že za poslední rok zažilo šikanu na vlastní kůži 21% žáků tj. 132 ze 630 dotazovaných. Částečně se potvrdila má domněnka, že žáci uvádějí i starší zážitky týkající se agresivního chování ze strany vrstevníků, na druhou stranu se také mohly projevit výsledky mého snažení v oblasti primární prevence, nebo snažení jiných, kteří se touto či obdobnou problematikou zabývají. Z těchto výsledků vyplývá, že se jedná opravdu o aktuální problém, který by se měl řešit, i když se zcela jistě jedná o dlouhodobou záležitost.

Vyplněné dotazníky jsem zpracovávala průběžně a zjištěné výsledky mě vedly k dalším otázkám „Jak to vidí děti? Proč tedy dochází k šikaně? Jak by se dala situace zlepšit?“. Tyto jednoduché otázky jsem tady položila dětem formou malé ankety s otevřenými otázkami, které se zúčastnilo 311 respondentů. Jako nejčastější příčiny žáci uvedli vytahování a frajeřinu a na otázku „Co by se mělo udělat nebo změnit, aby k šikaně nedocházelo?“ nejčastější odpovědi byly vyšší tresty a kamery na školách.

Dalším cílem této práce bylo preventivně působit na děti na základních školách a seznámit je s projevy a fázemi šikany, kterými prochází a možnými způsoby jak šikanu řešit. K tomu měla posloužit metoda aktivního sociálního učení programového (ASUP). Touto metodou se děti hravou formou učí jeden od druhého. Je založena na komunikaci a společném hledání neoptimálnějšího řešení. Metoda ASUP se u dětí velmi osvědčila, protože je zaujala, nejednalo se pouze o výklad pojmů a informování dětí, ale o aktivní výuku. Tato metoda se jeví jako velmi účinná a celkem jednoduchá, domnívám se, že se nechá využít ve spoustě jiných oblastí. Při metodě aktivního sociálního učení programového se děti zamýšlí nad problémem a hledají neoptimálnější řešení, při kterém se každý učí od každého, aniž by si to kdokoliv uvědomoval. Domnívám se, že toto je krok správným směrem, protože jen aktivním přístupem lze pomoci obětem a významně snížit riziko pozdější kriminality dnešních šikanujících, a tak dát najevo celé společnosti, že nikdo nesmí druhému beztrestně ubližovat.

Resumé

Agresivní chování je dnes celospolečenským problémem, není výjimkou, že si děti začínají ubližovat už v mateřských školách. Šikana může poznamenat osobnost dítěte na celý život a bohužel i na zdraví. Nejstrašnější dohrou však zůstává, když je zmařen dětský život - ať sebevraždou, nebo přímým násilím agresorů. Obětí šikany se může stát prakticky kdokoli a to z různých důvodů. Neznamená to, že se oběť musí nějak výrazně odlišovat od ostatních. Než se rodiče dozvědí, co jejich dítě prožívá, řetězec událostí se proplétá a je čím dál tím složitější ho rozpojit. Proto je z mého pohledu velmi důležité o této problematice hovořit. Má diplomová práce je rozdělena do čtyř kapitol, kde jsem se věnovala právě agresivnímu chování, šikaně, její prevenci u mládeže na základních školách.

V první kapitole jsem se zaměřila, s využitím dostupné literatury, na základní pojmy, projevy agresivity a šikany. Pokusila jsem se o pojetí osobnosti agresora i oběti.

Druhá kapitola je věnována prevenci sociálně patologických jevů a zejména primární prevenci.

Třetí kapitola zachycuje dotazníkové šetření na základních školách, týkající se šikany a příčinami šikany z pohledu dětí.

Kapitola čtvrtá popisuje aktivizující výukové metody, samotné společné úsilí při výchově s potenciálními agresory a oběťmi metodou sociálního učení, kde děti u příběhu, který se skutečně stal, hledají společně neoptimálnější řešení a tím dochází k sociálnímu učení, tj. žáci se učí jeden od druhého.

Doufám, že jsem i já svou prací a provedeným výzkumem alespoň nepatrným zlomkem přispěla k boji proti šikaně.

Anotace

Tato diplomová práce se zaměřuje na agresivitu mládeže, šíření šikany na základních školách a její prevenci. Přesné téma zní „Vybrané aktivizující metody jako prevence agresivity mládeže.“ V úvodu se věnuji vysvětlení nejdůležitějších pojmů jako je agrese, šikana, prevence.

V praktické části jsem se pokusila zmapovat výskyt šikany na osmi základních školách v Kolíně prostřednictvím dotazníkové metody a získané údaje jsem porovnávala celonárodním výzkumem. Velkou pozornost věnuji primární prevenci na základních školách v oblasti týkající se šikany a to formou metody aktivního sociálního učení.

Klíčová slova

agresor, agresivita, aktivní sociální učení, aktivní metoda, autorita, efektivita, oběť, pedagog, primární prevence, strážník, šikana, základní škola

Annotation

This graduation theses target the aggressiveness young people, extend chicane on primary school and her prevention. The perfect subject is called „Choice activiting methods as prevention of aggressiveness young people“. In introduction I attend explain of most important notions as is aggression, chicane, prevention.

In practically part I Was try to map occurrence chicane on eight primary schools in Kolín through questionnaire method and obtained data I compare of nationwide research. The big attention I devote to primary prevention on primary schools in area respecting chicane of form methods of activ social teaching.

Keywords

aggressor, aggressiveness, activ social teaching, activiting methods, authority, effectiveness, casualty, pedagogue, primary prevention, policeman, chicane, primary school

Literatura a prameny

1. ANTIER, E., Agresivita dětí, Praha: Portál, 2004, ISBN 80-7178-808-2
2. BARGEL, M., PERNICA, R., Didaktická technologie, Institut mezioborových studií Brno, 2003
3. ČECH, T., Výchova ve volném čase a k volnému času z hlediska prevence nežádoucích forem společenského chování, Vychovávatel, LIII, 2006, ISSN 0139-6919
4. DRTILOVÁ, J., KOUKOLÍK, F., Odlišné dítě, Praha: Vyšehrad, 1994, ISBN 80-86039-90-0
5. ERB, H. H., Násilí ve škole a jak mu čelit, Praha: Amulet s.r.o., 2000, ISBN 80-86299-22-8
6. GOLDMANOVÁ, J., Jak si nenechat ublížit, Praha: Portál, 1996, ISBN 80-7178-413-3
7. HAVLINOVÁ, M., KOLÁŘ, M., Sociální klima v prostředí základních škol ČR, Praha: MŠMT ČR, 2001
8. HYBSKÁ, G., Bc., Probační programy jako forma resocializace mladistvých delikventů, Diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta, Brno 2006
9. CHMELÍČKOVÁ, M., Význam střediska volného času Ivančice v prevenci sociálně patologických jevů, Diplomová práce, Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Brno 2007
10. JEDLIČKA, R., KOŤA, J., Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, Praha: Karolinum 1998, ISBN 80-7184-555-8.
11. KOHOUTEK, R., Sociální psychologie, Institut mezioborových studií, Brno, 2007
12. KOLÁŘ, M., Bolest šikanování, Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-513-X
13. KOLÁŘ, M., Skrytý svět šikanování ve školách. Příčiny, diagnostika a praktická pomoc, Praha: Portál, 1997, ISBN 80-7178-409-5
14. Kolektiv autorů, Právo pro každého, Street Law, Praha: Partners Czech, 2001, ISBN 80-238-7914-6
15. Kolínský deník, Máme účinný recept na šikanu?, České Budějovice, Vltava-Labe-Press, a.s., 2.3.2005, ISSN 1212-5822

16. KREDÁTUS, J., Abstinent v zátěžových životných situáciách, Košice: Krajský ústav národného zdravia, oddelenie zdravotnej výchovy, 1989
17. KREJČÍ, M., Uplatnění jógy v resocializačním procesu dětí a mládeže, České Budějovice, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1998, ISBN 80-7040-311-X
18. KRUTSKÁ, R., Šikana na základních školách, její prevence, Bakalářská práce, UTB ve Zlíně, IMS Brno, 2006
19. KYRIACOU, CH., Řešení výchovných problémů ve škole, Praha: Portál, 2005, ISBN 80-7178-945-3
20. LANGER, S., Mládež problémová, její typy a možnosti uplatnění, Hradec Králové: Kotva, 1994
21. LOVASOVÁ, L., Šikana, Sdružení linka bezpečí, Vzdělávací institut ochrany dětí, publikace vyšla s podporou EU, 2005
22. MATOUŠEK, O., Slovník sociální práce, Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-549-0
23. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence, Praha: Portál, 1998, ISBN 80-7178-226-2
24. MAZÁNKOVÁ, L., VAVREČKOVÁ, M., Syllabus k předmětům Teorie výchovy, Typologie výchovných potíží, Základy didaktiky, Brno: IMS, 2003
25. Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, Příloha č. 1, č.j.: 28275/2000-22
26. Metodika prevence sociálně patologických jevů, Kolektiv autorů, Brno 2002, vydavatel Jihočeský kraj
27. MF Dnes, Blažková, J., Čtyři z deseti dětí zažívají ve škole šikanu, Praha: Marfa,a.s. 31.8.2005, str. A/6, ISSN 1210-1168
28. MF Dnes, Frydecká,L., Šikanu zažil téměř každý druhý školák, Praha: Marfa,a.s. 2.12.2004, str. A/4, ISSN 1210-1168
29. NAKONEČNÝ, M., Encyklopedie obecné psychologie, Praha: Academia 1997, ISBN 80-200-0625-7
30. NAKONEČNÝ, M., Sociální psychologie, Praha: Academia 1999, ISBN 80-200-0690-7
31. NEŠPOR, K., CSÉMY, L., PERNICOVÁ, H., Zásady efektivní primární prevence, Praha: Sportpropag, a.s. 1999.

32. NEZVAL, J., [Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže ve školách a školských zařízeních](#), Praha: dokument MŠMT č.j.: 20 006/2007-51, 2007
33. POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J., TOMKO, A., Prevence sociálně patologických jevů, 3. rozšířené vydání, Brno, Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r.s., 2003, ISBN 80-86568-00-8 (brož.)
34. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., Pedagogický slovník, Praha: Portál 1995, ISBN 80-7178-029-4.
35. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., Pedagogický slovník, 4. aktualizované vydání Brno: Portál, 2003, ISBN 80-7367-416-5
36. ROGOŽANOVÁ, L., Sociální komunikace (pedagogická), Institut mezioborových studií, Brno, 2005
37. ŘÍČAN, P., Agresivita a šikana mezi dětmi, Praha: Portál, 1995, ISBN 80-7178-049-9
38. Sborník, Primární prevence sociálně patologických jevů v hlavním městě Praze, vydalo hl.město Praha, Design Radix, spol.s.r.o., Praha, 2002
39. SLAVÍČKOVÁ, P., Dis., Volný čas a jeho pozice v prevenci delikvence mládeže, Bakalářská práce, Masarykova univerzita, Katedra sociální pedagogiky, Brno 2007
40. SÝKORA, F., VAVREČKA, V., Pedagogická komunikace, Institut mezioborových studií, Brno, 2004
41. SÝKORA, F., Vybrané metody výuky všeobecně vzdělávacích předmětů, Institut mezioborových studií, Brno, 2003
42. ZAPLETAL, J., a kolektiv, Prevence kriminality, druhé přepracované vydání, Policejní akademie České republiky, Praha, 2005
43. VÁGNEROVÁ, M., Psychopatologie pro pomáhající profese, Praha: Portál 1999, ISBN 80-7178-214-9.
44. VÍZDAL, F., Sociálně psychologický výcvik, Institut mezioborových studií, Brno, 2005
45. www.aisis.cz
46. www.blisty.cz
47. www.minimalizacesikany.cz

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazník na výskyt šikany na základních školách bez časového omezení

Příloha č. 2 – Procentuelní vyhodnocení získaných dat na jednotlivých školách

Příloha č. 3 – Dotazník – šikana během posledního roku

Příloha č. 4 – Anketa na zjištění názorů dětí

Příloha č. 5 – Jedenáct praktických případů používaných při aktivním sociálním učení

Případ 1 „To pajdavý kopyto“ za všechno může

Případ 2 Ranařka

Případ 3 Premiantka třídy

Případ 4 Neznámí útočníci

Případ 5 Tichý chlapec

Případ 6 Zmlátí ji jako žito

Případ 7 Tristní závěr vyšetřování školy

Případ 8 Nůž až po střenku v hrudníku

Případ 9 Oběť byla zkopána spolužáky tak, až se pomočila a pokálela

Případ 10 Syn si vymýšlí báchorky o šikanování

Případ 11 Kapitán mu stříhal vlasy

Příloha č. 1

Dotazník – šikana

třída.....,škola.....

Zakroužkuj odpověď, která je nejpravdivější

- 1) **Byl(a) jsi někdy svědkem šikany svého spolužáka?**
 - a) ano
 - b) ne

- 2) **Upozornil(a) jsi na tuto skutečnost učitele nebo někoho jiného?**
 - a) nebyl jsem svědkem
 - b) ano
 - c) ne

- 3) **Pomohlo to?**
 - a) nebyl jsem svědkem
 - b) nikoho jsem neupozornil
 - c) ano
 - d) ne
 - e) nevím

- 4) **Řekl ti někdo co dělat, když tě někdo šikanauje?**
 - a) ano
 - b) ne

- 5) **Zažil(a) jsi osobně šikanu?**
 - a) ano
 - b) ne

- 6) **Kde se ti to stalo?**
 - a) nestalo se mi to
 - b) ve škole
 - c) ve třídě
 - d) v zájmovém kroužku
 - e) mimo školu
 - f) napiš jinou možnost:

- 7) **Kdy se ti to stalo?**
 - a) nestalo se mi to
 - b) před pár dny
 - c) před týdnem
 - d) před měsícem
 - e) před rokem
 - f) je to již delší dobu

8) Jak často se stává, že tě někdo šikanuje?

- a) nestává se mi to
- b) každý den
- c) jednou týdně
- d) jednou za měsíc
- e) jednou za rok

9) Jak šikana vypadala?

- a) nestalo se mi to
- b) nikdo se se mnou nebavil
- c) posmívali se mi
- d) ponižovali mě
- e) nadávali mi
- f) bili mě
- g) kopali mě
- h) jiným způsob – jak:

10) Kolik bylo agresorů?

- a) nestalo se mi to
- b) jeden
- c) dva
- d) více

11) Kdo tě šikanoval častěji?

- a) nestalo se mi to
- b) chlapci
- c) děvčata

12) Zastal se tě někdo?

- a) nepotřeboval jsem to, nezažil jsem šikanu
- b) ano
- c) ne

13) Komu by si takovou věc řekl nejraději?

- a) rodičům
- b) sourozenci
- c) příbuzným (babička, dědeček....)
- d) učiteli
- e) kamarádovi
- f) zavola(a) bych na linku bezpečí
- g) policii

14) Jaký by měl agresor dostat trest?

- a) poznámka
- b) ředitelská důtka
- c) snížená známka z chování
- d) vyloučení ze školy
- e) zkus navrhnout jiný trest:

Příloha č. 2

Procentuelní vyhodnocení získaných dat na jednotlivých školách a celkem

Dotazník vyplnilo 941 žáků 4.-9. tříd z 8 základních škol v Kolíně a veškeré číselné údaje jsou uvedeny v %, očíslování škol je nahodilé.

1) Byl(a) jsi někdy svědkem šikany svého spolužáka?

Škola	1.ZŠ	2.ZŠ	3.ZŠ	4.ZŠ	5.ZŠ	6.ZŠ	7.ZŠ	8.ZŠ	Celkem
ano	61	61	54	46	51	33	46	62	52%
ne	39	39	46	54	49	67	54	38	48%

2) Upozornil(a) jsi na tuto skutečnost učitele nebo někoho jiného?

Škola	1.ZŠ	2.ZŠ	3.ZŠ	4.ZŠ	5.ZŠ	6.ZŠ	7.ZŠ	8.ZŠ	Celkem
ano	49	42	37	31	51	67	47	69	47%

3) Pomohlo to?

Škola	1.ZŠ	2.ZŠ	3.ZŠ	4.ZŠ	5.ZŠ	6.ZŠ	7.ZŠ	8.ZŠ	Celkem
ano	44	33	57	56	58	55	25	43	47%
ne	25	34	21	13	17	5	36	38	24%
nevím	31	28	12	31	25	40	39	19	29%

Z těchto výsledků vyplývá, že většina dětí, byla svědkem šikanování svého spolužáka, ale pouze necelá polovina z nich našla odvahu to někomu oznámit. Škodou je, že ti, kteří se snažili zabránit šikaně a rozhodli se to oznámit, se domnívají, že to pomohlo pouze v 47% případů. Domnívám se, že je zde zřejmá nedůvěra k učitelům a dospělým osobám vůbec, svým způsobem se není čemu divit, když dokázali proti šikaně účinně bojovat v necelé polovině případů. Zde by stálo za uvážení, zda řešení na školách je efektivní a účelné, zřejmě by to chtělo tvrdší postihy pro agresory, tím si získat větší důvěru žáků. Dále bych doporučovala lepší komunikaci, ke zvýšení počtu žáků, kteří by mohli v případě potřeby hledat pomocnou ruku právě u pedagogů.

4) Řekl ti někdo co dělat, když tě někdo šikanuje?

Škola	1.ZŠ	2.ZŠ	3.ZŠ	4.ZŠ	5.ZŠ	6.ZŠ	7.ZŠ	8.ZŠ	Celkem
ano	71	83	77	81	70	88	84	75	79%
ne	29	17	23	19	30	12	16	25	21%

Zde je zřejmá celkem vysoká informovanost dětí, co se týká šikany. Nicméně, je důležité v této osvětě intenzivněji pokračovat. To je úkolem primární prevence a je jedno, jestli ji aplikuje strážník, policista, pedagog či rodič.

5) Zažil(a) jsi osobně šikanu?

Škola	1.ZŠ	2.ZŠ	3.ZŠ	4.ZŠ	5.ZŠ	6.ZŠ	7.ZŠ	8.ZŠ	Celkem
ano	44	40	27	33	47	29	28	53	38%
ne	56	60	63	67	53	71	72	47	62%

Tato tabulka byla hlavním cílem mého snažení. Bohužel jsem se domnívala, že počet šikanovaných dětí bude nižší, mé předpoklady se nenaplnily, naopak se potvrdily již provedené průzkumy a výzkumy. Musím přiznat, že přes tyto výsledky se domnívám, že situace na kolínských školách není tak dramatická. Přesvědčují mě o tom časté návštěvy základních škol, kde panuje celková pohoda, i když k různým potyčkám mezi žáky samozřejmě dochází. Celkový procentuální průměr výrazně ovlivnila Základní škola a Mateřská škola Kolín, jedná se totiž, podle dřívějšího názvu, o zvláštní školu, kde jsou zejména děti se slabším sociálním zázemím.

6) Kde se ti to stalo?

Škola	1.ZŠ	2.ZŠ	3.ZŠ	4.ZŠ	5.ZŠ	6.ZŠ	7.ZŠ	8.ZŠ	Celkem
ve škole	29	40	53	24	43	35	45	39	38%
ve třídě	31	28	11	30	21	46	34	34	29%
v kroužku	2	2	0	0	2	4	0	3	2%
mimo školu	38	30	36	46	34	15	21	24	31%

7) Kdy se ti to stalo?

Škola	1.ZŠ	2.ZŠ	3.ZŠ	4.ZŠ	5.ZŠ	6.ZŠ	7.ZŠ	8.ZŠ	Celkem
před pár dny	10	4	11	5	20	12	15	21	12%
před týdnem	3	2	5	14	7	0	2	7	5%
před měsícem	12	8	11	19	23	23	21	7	16%
před rokem	26	26	21	22	16	4	26	13	19%
více	49	60	52	40	34	61	36	52	48%

8) Jak často se stává, že tě někdo šikanuje?

Škola	1.ZŠ	2.ZŠ	3.ZŠ	4.ZŠ	5.ZŠ	6.ZŠ	7.ZŠ	8.ZŠ	Celkem
každý den	6	11	21	5	20	0	6	24	12%
jednou týdně	7	11	16	22	25	8	23	10	14%
jednou za měsíc	10	6	0	8	14	15	9	14	10%
jednou za rok	77	72	63	65	41	77	62	52	64%

Z tohoto souboru otázek, tedy spíše odpovědí vyplývá, že k šikanování, dochází nejčastěji na území školy, poté mimo školu, kde se spíše jedná o jednorázové incidenty, dle výpovědí dětí. Na třetím místě skončila šikana přímo ve třídách a to s 29%. Ve většině událostí mělo k šikaně dojít před více než rokem. Z tohoto důvodu, bych ráda sestavila nový dotazník, který by se vztahoval pouze na šikanu v posledním roce, kde se domnívám, že spolu s primární prevencí docílím nižšího počtu šikanovaných. Z poslední tabulky této série je jasné, že k 64% šikany dochází spíše ojedinele a to jednou za rok.

9) Jak šikana vypadala?

Škola	1.ZŠ	2.ZŠ	3.ZŠ	4.ZŠ	5.ZŠ	6.ZŠ	7.ZŠ	8.ZŠ	Celkem
nikdo se se mnou nebavil	9	2	0	0	0	4	0	8	3%
posmívali se mi	14	7	5	14	21	23	19	24	16%
ponižovali mě	16	13	11	19	18	23	11	17	16%
nadávali mi	22	26	47	19	34	8	41	24	28%
bili mě	26	41	21	35	16	27	23	17	26%
kopali mě	13	11	16	13	11	15	6	10	12%

10) Kolik bylo agresorů?

Škola	1.ZŠ	2.ZŠ	3.ZŠ	4.ZŠ	5.ZŠ	6.ZŠ	7.ZŠ	8.ZŠ	Celkem
jeden	24	18	21	30	27	19	30	28	25%
dva	24	39	11	32	34	31	17	28	27%
více	52	43	68	38	39	50	53	44	48%

11) Kdo tě šikanoval častěji?

Škola	1.ZŠ	2.ZŠ	3.ZŠ	4.ZŠ	5.ZŠ	6.ZŠ	7.ZŠ	8.ZŠ	Celkem
chlapani	86	78	84	84	77	65	68	76	77%
děvčata	14	22	16	16	23	35	32	24	23%

Tato skupina odpovědí v dotazníku ukazuje, že pokud docházelo k šikaně, tak se jednalo nejčastěji o nadávky, potom bití, shodně je na tom posmívání a ponižování. Téměř v polovině případů šikany bylo agresorů více a s drtivou převahou se jednalo o chlapce.

12) Zastal se tě někdo?

Škola	1.ZŠ	2.ZŠ	3.ZŠ	4.ZŠ	5.ZŠ	6.ZŠ	7.ZŠ	8.ZŠ	Celkem
ano	56	59	53	62	68	65	66	48	60%
ne	44	41	47	38	32	35	34	52	40%

V 60% případech šikany, se někdo oběti zastal, je dobře, že je to víc než polovina, ale přesto se domnívám, že je potřeba, aby se děti naučily být více solidární a uměly se jeden druhého zastat. Snažím se, aby pochopily, že nikdo neví, kdy se ocitne v takové situaci, kdy bude potřebovat pomoc druhého a proto je důležité si navzájem pomáhat.

Tyto údaje jsou velmi zajímavé a mělo by se s nimi dále pracovat a ovlivňovat je, abychom docílili vyššího procenta případů, kdy mají žáci zastání.

13) Komu by si takovou věc řekl nejraději?

Škola	1.ZŠ	2.ZŠ	3.ZŠ	4.ZŠ	5.ZŠ	6.ZŠ	7.ZŠ	8.ZŠ	Celkem
rodičům	50	38	37	51	56	38	53	42	46%
sourozenci	5	12	6	4	8	7	5	5	7%
příbuzným	2	3	6	5	2	3	4	4	4%
učiteli	11	11	4	6	4	10	5	23	9%
kamarádovi	25	31	38	24	22	34	21	13	26%
linka bezpečí	5	4	8	5	3	5	4	0	4%
policii	2	1	1	5	5	3	8	13	5%

14) Jaký by měl agresor dostat trest?

Škola	1.ZŠ	2.ZŠ	3.ZŠ	4.ZŠ	5.ZŠ	6.ZŠ	7.ZŠ	8.ZŠ	Celkem
poznámka	9	3	3	7	12	4	6	9	7%
ředitelská důtka	16	8	4	12	13	3	8	11	9%
snížená známka z chování	22	33	30	17	14	11	26	15	21%
vyločení ze školy	45	39	44	39	50	61	50	52	48%
ústav-polepšovna	4	11	7	12	5	13	6	13	9%
odplata-to samé	4	6	12	13	6	8	4	0	7%

Tyto otázky jsem do dotazníku zařadila, abych zjistila, komu děti nejvíce důvěřují a komu by se s případnou šikanou svěřily. Celkem mě potěšilo, že 46% dětí, by se obrátilo na své rodiče. Z toho vyplývá, že komunikace mezi dětmi a rodiči je na dobré úrovni. Zde se výsledky mého dotazníku liší od provedeného průzkumu AISIS (15), kde bylo dotázáno 1358 žáků, tam by se svěřili žáci spíše kamarádům, kteří se v mé tabulce umístili na druhém místě.

Jako strážníka městské policie, který působí na školách mě příjemně potěšilo, že by policie byla oporou pro 5% žáků.

Zajímavá je i poslední tabulka, z které je zřejmé, že téměř polovina dětí by v případě šikany agresory vyloučila ze školy, čímž dávají najevo, že s dětmi, které by ubližovaly ostatním, by nehodlaly sdílet stejnou půdu školy. Na druhou stranu je 7% dětí, které by ubližujícím dětem způsobily to samé, zřejmě aby pocítily stejnou bolest ať už psychickou tak i fyzickou, kterou způsobují svým obětem.

Příloha č. 3

Dotazník – šikana během posledního roku

věk třída..... škola

Zakroužkuj pouze jednu odpověď, která je nejpravdivější.

- 1) **Byl(a) jsi někdy svědkem šikany svého spolužáka během posledního roku?**
 - a) ano
 - b) ne

- 2) **Upozornil(a) jsi na tuto skutečnost učitele nebo někoho jiného?**
 - a) nebyl jsem svědkem
 - b) ano
 - c) ne

- 3) **Pomohlo to?**
 - a) nebyl jsem svědkem
 - b) nikoho jsem neupozornil
 - c) ano
 - d) ne
 - e) nevím

- 4) **Řekl ti někdo během posledního roku, co dělat, když tě někdo šikanuje?**
 - a) ano
 - b) ne

- 5) **Stal(a) jsi se obětí šikany během posledního roku?**
 - a) ano
 - b) ne

- 6) **Kde se ti to stalo?**
 - a) nestalo se mi to
 - b) ve škole
 - c) ve třídě
 - d) v zájmovém kroužku
 - e) mimo školu
 - f) napiš jinou možnost:

- 7) **Kdy se ti to stalo?**
 - a) nestalo se mi to
 - b) před pár dny
 - c) před týdnem
 - d) před měsícem
 - e) před více měsíci

- 8) Jak často se stává, že tě někdo šikanuje?**
- a) nestává se mi to
 - b) každý den
 - c) jednou týdně
 - d) jednou za měsíc
 - e) jednou za rok
- 9) Jak šikana vypadala?**
- a) nestalo se mi to
 - b) nikdo se mnou nebavil
 - c) posmívali se mi
 - d) ponižovali mě
 - e) nadávali mi
 - f) bili mě
 - g) kopali mě
 - h) jiný způsob – jak:
- 10) Kolik agresorů ti ubližovalo?**
- a) nestalo se mi to
 - b) jeden
 - c) dva
 - d) více
- 11) Kdo tě šikanoval častěji?**
- a) nestalo se mi to
 - b) chlapci
 - c) děvčata
- 12) Zastal se tě někdo?**
- a) nepotřeboval jsem to, nezažil jsem šikanu
 - b) ano
 - c) ne
- 13) Komu by si takovou věc řekl nejraději?**
- a) rodičům
 - b) sourozenci
 - c) příbuzným (babička, dědeček....)
 - d) učiteli
 - e) kamarádovi
 - f) zavola(a) bych na linku bezpečí
 - g) policii
- 14) Jaký trest by měl, podle tebe, agresor dostat?**
- a) známka
 - b) ředitelská důtka
 - c) snížená známka z chování
 - d) vyloučení ze školy
 - e) zkus navrhnout jiný trest:

Příloha č.4

Anketa na zjištění názorů dětí

Výzkum v celé České republice ukázal, že 41% dětí zažilo šikanu.

Co je, podle tebe, příčinou?

Co by se mělo udělat nebo změnit, aby k šikaně nedocházelo?

Příloha č. 5

Případ 1 „To pajdavý kopyto“ za všechno může

Od první třídy si s ní nikdo nechtěl hrát, protože prý nikam nedojde. Jana byla totiž postižena mozkovou obrnou. Někdy ji sice pod nátlakem pedagogů někam odvedli, ale tam ji nechali. Jejich krátkodobou pozornost získala pouze tehdy, když jim něco dala.

Celé se to zhoršilo, když Jana přešla na druhý stupeň do jiné školy. Nečekala ji sice „přivítáčka“, jak bývá někdy zvykem, ale děti ji začaly „virtuózně“ trápit. Jejich fantazie a radost z utrpení oběti byly bezmezné. Jana se cítila hrozně a často dlouho plakala. Jednou „děti s citem pro demokracii“ vypsaly referendum, zda s nimi může jet Jana na hory, či ne. Většina nechtěla.

Později třída veřejně odhlasovala, aby Jana odešla z jejich třídy. Důvod tohoto kolektivního rozhodnutí byl „prostý“. Za všechny problémy - ať už prospěchové, nebo kázeňské – je zodpovědná Jana. Ona je viník všeho špatného, co se ve třídě děje! Proto bylo zakázáno s Janou mluvit. Nevole a štitivost vůči ní se stále stupňovaly. (Kolář, M., 2001, str. 45)

- 1) Vaše konkrétní řešení.
- 2) Další možné varianty řešení.
- 3) Doplnující otázky:
 - a) Co mohla Jana udělat?
 - b) Co mohli udělat ostatní spolužáci?
 - c) Vyřeší odchod Jany ze třídy problémy?

Případ 2 Ranařka

Dívka, která na základní škole třikrát propadla, zneužívala svoji sílu k opakovanému bití některých chlapců. Tvrdě je bila pěstí a kopala – chovala se jako „drsný hospodský rváč“. Všichni z ní měli strach a nikdo se jí nepostavil na odpor. Jednou napadla sice menšího, ale zdatného a nepoddajného chlapce.

Ten, jelikož nechtěl „křehkou“ dívku udeřit, ji chytil kolem krku a znehybnil. Vtom však vstoupila učitelka do třídy, a proto ji okamžitě pustil. Otřesená „ranařka“ se na něj vrhla jako kočka a rozškrábala mu obličej. Pedagožka vyřešila situaci po svém. Napsala tomu „neurvalému klukovi“ poznámku do žákovské knížky. „Rve se, až krev stříká.“ (Kolář, M., 2001, str. 49)

- 1) Vaše konkrétní řešení.
- 2) Další možné varianty řešení.
- 3) Doplnující otázky:
 - a) Jak se bude „Ranařka“ chovat dál?
 - b) Měl se chlapec bránit a říci jak to bylo?
 - c) Vyřešila to paní učitelka dobře?
 - d) Co ostatní?

Případ 3 *Premiantka třídy*

Půvabná třináctiletá dívka, premiantka třídy závodně hrající tenis, se stala terčem kritiky a nemilosti spolužáků. Nedokázala se zapojit do společné zábavy, snad působila poněkud křečovitě a byla příliš orientovaná na výkon. To však neopravňovalo silného a oblíbeného chlapce, aby ji dlouhodobě fyzicky ubližoval. Jelikož Alena byla zdatná a odvážná dívka, pokoušela se mu někdy postavit a vrátit mu způsobené příkoří, ovšem proti jeho brutalitě neměla šanci. Schytala od něj tvrdé rány a kopance. Nikdo se jí nezastal. Po takovém střetu často plakala. Rodiče a učitelé se nikdy o jejím trápení nedověděli.

Obětí agresivity tohoto „gentlmena“ se krátkodobě staly dvě další dívky s výborným prospěchem. Po příchodu nového žáka, který byl jednoznačně nejsilnější a přitom povahově mírný a jemný, násilí zmíněného chlapce ustalo. (Kolář, M., 2001, str. 49)

- 1) Vaše konkrétní řešení.
- 2) Další možné varianty řešení.
- 3) Doplnující otázky:

- a) Proč se Alena nesvěřila rodičům?
- b) Proč „gentlman“ přestal ubližovat dívkám?
- c) Jak se by se dalo jeho agresivní chování zastavit dříve?

Případ 4 *Neznámí útočníci*

Chlapec zraněný v obličeji přišel v doprovodu spolužáka do kabinetu třídního učitele. Předložil mu omluvný list vystavený školní lékařkou, která ho posílala k vyšetření na neurologii do nemocnice. Žák měl poraněný horní ret a stěžoval si na závratě. Svůj úraz vysvětlil způsobem: „Po ukončení vyučování, když učitel odešel, jsem vyšel jako první na chodbu. Tady mě bez varování napadli dva zcela neznámí mladíci a surově mě zbili. Ani jednoho z nich jsem nikdy neviděl a nevím, proč to udělali.“ Vzhledem k tomu, že oběť byla viditelně otřesena a stěžovala si na závratě, povolil pedagog jeho kamarádovi, aby ho do nemocnice doprovodil.

Dva žáci vykonávající službu u dveří však později vypověděli, že žádní cizí lidé dovnitř nevstoupili. Rovněž vyloučili nějaký zřetelnější konflikt na chodbě. Učitel dokázal vytipovat zdroj informací – žáka, který mu při výslechu pod tlakem tvrzeň, že pedagog všechno ví, prozradil útočníka. Byl to onen soucitný doprovázející „kamarád“. Před prozrazením však učitele svědek zapřísahal, aby to na něj neřekl jinak ho „oni“ strašně zbijí. Jakoukoli další výpověď komukoliv odmítl. Pedagog pochopil, že situace je tak závažná, že ji sám nezvládne a obrátil se o pomoc při řešení na odborníka. (Kolář, M., 2001, str . 54)

- 1) Vaše konkrétní řešení.
- 2) Další možné varianty řešení.
- 3) Doplnující otázky:
 - a) Jak se asi cítil chlapec, když ho k lékaři doprovázel útočník?
 - b) Proč ho útočník doprovázel?
 - c) Na koho se pedagog mohl obrátit?

Případ 5 *Tichý chlapec*

„Ve druhé třídě jsem byl v porovnání s ostatními malý a zakřiknutý. Proto si mě vyhlédli o několik let starší kluci“, vypráví Marek. „Začalo to tak, že mi třeba ukradli aktovku. Později mě však fyzicky napadli a kopali mě“, pokračuje a dodává, že se nikomu nechtěl svěřit. Báł se, že by ho třída považovala za sraba.

(MF Dnes, 2.12.2004)

- 1) Vaše konkrétní řešení.
- 2) Další možné varianty řešení.
- 3) Doplnující otázky:
 - a) Považovali by Marka za sraba?
 - b) Proč se ho nezastali spolužáci?
 - c) Měl to Marek někomu nahlásit?

Případ 6 *Zmlátí ji jako žito*

Na základní škole v Zábřehu šikanovala dvanáctiletá dívka o rok mladší školačku. Pod pohrůzkami, že ji zmlátí jak žito, přinutila nejméně dvakrát spolužačku, aby jí dala peníze na hamburgery. Jednou jí dívka musela dát 60, podruhé celých sto korun. Vydíraná dívka ovšem vše nahlásila řediteli školy, který pak do školy pozval policii.

- 1) Vaše konkrétní řešení.
- 2) Další možné varianty řešení.
- 3) Doplnující otázky:
 - a) Zachovala se vydíraná dívka správně?
 - b) Na koho se mohla ještě obrátit?
 - c) Pomohli byste takové spolužačce a jak?

Případ 7 *Tristní závěr vyšetřování školy*

Dvanáctiletý žák byl delší dobu pronásledován čtyřmi devátáky. Jednou ho odvedli do sklepa u jídelny. Tam ho nejdříve nutili klečet a potom ho surově zbili. Následkem byla zlomená klíční kost a poraněná hlava. Závěr školy byl pro rodiče šokem. Rodiče obdrželi dopis:....“Vaše domněnka o nebezpečné šikaně se nepotvrdila. Jednalo se o jednorázový incident, který byl vyprovokován déletrvajícím psychickým nátlakem ze strany Vašeho syna.“ (Kolář, M., 2001, str . 65)

- 1) Vaše konkrétní řešení.
- 2) Další možné varianty řešení.
- 3) Doplnující otázky:
 - a) Proč se neozvali spolužáci?
 - b) Co mohli rodiče podniknout dál?
 - c) Proč škola reagovala takto?

Případ 8 *Nůž až po střenku v hrudníku*

Čtrnáctiletý žák jedné základní školy v Brně, původem Řek, byl dlouhodobě šikanován. Spolužáci na něj volali cikáne, cígo mígo apod. Když se jednou posměváčkovi postavil, nastoupila na něj přesila. Neměl šanci. Chytili ho a několikrát udeřili do obličeje. Pak mu mlátili hlavou o zeď, Co měl dělat? K překvapení všech vytáhl vystřelovací nůž a vrazil ho až po střenku do hrudníku nejbližšímu útočníkovi. Ten se skácel k zemi. Nůž zasáhl srdce. Patnáctiletý Miroslav přežil podle lékařů jen zázrakem. (Kolář, M., 2001, str . 104)

- 1) Vaše konkrétní řešení.
- 2) Další možné varianty řešení.

- 3) Doplnující otázky:
 - a) Měl šikanovaný jinou možnost?
 - b) Jaký byl zřejmě důvod šikanování?
 - c) Stačí takový důvod k šikaně?

Případ 9 *Oběť byla zkopána spolužáky tak, až se pomohla a pokálela*

Honza byl menší, drobné postavy. Měl vážnou a citlivou povahu a smysl pro spravedlnost. V šesté třídě na začátku školního roku byl přeřazen do áčka. Nevěděl proč. Nikdo mu to neřekl. Brzy po příchodu začala „esa“ třídy dělat na jeho účet vtipy a legrace. Šikanování ve skupině nakonec dostalo dokonalou, totalitní podobu. Honzův život ve škole se stal peklem. Byla to křížová cesta lemovaná krutostmi spolužáků. Po nějaké době věděla snad celá škola, že Honza je bezvadným terčem zábavy. Kromě pedagogů, ty nevěděli nic. Tato Honzova proslulost vyplývala i z oblíbené zábavy devátáků. Dva či tři ho podrželi a požádali nějakého „mrňouse, aby toho „obra“ bil, kopal, fackoval apod. Později ho už samostatně týrali i mladší spolužáci. Jednou se ubránil pomocí spreje, to ale neměl dělat. Následující den ho po pár nadávkách srazili na zem a začali do něj kopat. Přidali se i ostatní. Kápové řvali: „Zabijeme tě, ty svině zbabělá“. Honza se svíjel a prosil o milost, marně. Nakonec zůstal ležet bez hnutí, pokálený a pomochený. Třídní učitelka byla šokovaná a zmatená. Tichou poštou běžela „ověřená“ zpráva. Honza je strašný provokatér. Krutě zbil několik malých šestáků a nastříkal jim sprej do očí. (Kolář, M., 2001, str. 133)

- 1) Vaše konkrétní řešení.
- 2) Další možné varianty řešení.
- 3) Doplnující otázky:
 - a) Domníváte se, že Honza byl opravdu takový provokatér?
 - b) Proč si pedagogové ničeho nevšimli?
 - c) Proč se do šikanování zapojovali i mladší spolužáci?

Případ 10 *Syn si vymýšlí báchorky o šikanování*

Jeden otec se v dlouhém rozhovoru náhodně zmínil o tom, že jeho syn si vymýšlí nějaké báchorky o šikanování. Kvůli tomu vyhrožuje, že nebude chodit do školy. Údajně ho někdo osahává apod. On ale ví, jaké je to kvítko, a tak tomu samozřejmě nevěří. Poté vyšlo najevo, že se jedná o pokročilé stadium šikany. Chlapec se nacházel v zoufalé, bezvýchodné situaci. Aby se zachránil, udělal cokoli, co mu agresori poručili. Například pro svého „pána“ ukradl starším spolužákům peníze a občanský průkaz, vyhodil židli z okna, rozlil benzín po dílně, zapálil ho a potom oheň hasil minimaxem. Chlapec skončil v psychiatrické léčebně. (Kolář, M., 2001, str.167)

- 1) Vaše konkrétní řešení.
- 2) Další možné varianty řešení.
- 3) Doplnující otázky:
 - a) Proč mu otec nevěřil?
 - b) Na koho se mohl chlapec obrátit s žádostí o pomoc?
 - c) Proč mu nikdo nepomohl?

Případ 11 *Kapitán mu stříhal vlasy*

Prvňák, který si nechával říkat kapitán, si loni v březnu na Domažlicku najímal na různé úkoly své „vojáky“. Ti si vzali na mušku šestiletého Ondru. V posledním případě skončil s otřesem mozku v nemocnici.

„Položili mě na lavici a chtěli peníze. Kapitán vzal nůžky a začal mi stříhat vlasy, obočí a řasy. Pak mě uhodili. Spadnul jsem do bezvědomí. Když jsem se probрал, nacpali mi papír do pusy a chtěli další peníze. Znovu mě uhodili. Pak už jsem se probрал s hadrem na hlavě“, popsal útok sám Ondřej. (MF Dnes, 31.8.2005)

- 1) Vaše konkrétní řešení.
- 2) Další možné varianty řešení.

3) Doplnující otázky:

- a) Proč se „vojáci“ nechali zmanipulovat k takovému chování?
- b) Proč se „kapitán“ choval, tímto způsobem?
- c) Co mohli udělat spolužáci?